

Vsebinska I. zvezka: 2

1. V cerkniškem jezeru. (Balada po narodni pravljici zl. J. Gostin.) 1
2. Enaki in različni poti. I. Božji volek. (Spisal J. Ogrinec) 2
3. Sestra Vincencija. (Povest, Spisal P. Juternik 7
4. Selska slika. (Spisal Podgoričan 10
5. Kurent. (Po nar. prip. zl. A. H.) 13
6. Šentjanževci. (Pesem, zl. A. H.) 14
7. Pisma iz slovanskih krajev. I. 15
8. Domovini. (Pesem, zl. J. -ek.) 17
9. Alegorija. (Pesem, zl. J. -ek.) 18
10. Črtice o rokovnjačih. (Sp. J. Benkovič 18
11. Schopenhauer. (Spisal Dr. Fr. L.) 22
12. Nekaj porabnih mislij o slovenščini. (Lekše.) 24
13. Čutno predstavljanje pa mišljenje. (P. Dr. I. Svetina.) 27
14. Slostvo. 29
15. Cvetje in sad. 32
16. Razpis na-grade 32

LIST
ZABAVI IN POUKU.

Urejuje in izdaje
Dr. France Lampe.

V LJUBLJANI.
TISKA KATOLIŠKA TISKARNA.

„DOM IN SVET“ izhaja dné 20. vsakega meseca na dveh polah in stane za celo leto 2 gld., za pol leta 1 gld.

Uredništvo in upravnništvo je v „MARIJANIŠČU“:
Iz prijaznosti posreduje za Ljubljano tudi „Katoliška Bukvarna“:

Današnje štev. pošiljamo nekaterim rodoljubom, da si jo ogledajo; naj jo prijazno vrnejo, ako ne želé lista prejemat.

Blage prijatelje prosimo, da bi pokazali list mnogim znancem svojim.

V cérkniškem jezeru.

(Balada. Po narodni pravljici.)

Zvezd jasnih na nebu pobegnil je roj;
Le blisk se pokaže, da zgine takoj.

Grmenje potresa nebó in zemljó,
Zamolкло odmeva že jezera dno.

Ugašajo luči po kočah okrog,
In narod vzdihuje: »Usmili se, Bog!« —

Kar podkev zapoje, — njen čujem udar,
Ko divje razsaja in tuli vihar.

Kdo nočni si jezdec, kaj goni te tod,
Li mar ti ni nič, da zapušča te pot?

Blisk v hipu razgrne temine nebá:
Z nevesto otéto¹⁾ mlad jezdec dirjá.

Ne pôdi mi dalje, oj mladi begun,
Glej, vliva se ploha, narašča tolmun!

A urno, urneje konjič peketá,
Iz teme se čuje pa govor le-ta:

»O Čestmir, o Čestmir, naj idem nazaj,
Zgubila sem pokoj, zgubila sem raj.

Kaj oče, kaj mati mi pač pretrpé,
Bog štel bode njune prelite solzé.

Nikoder na svetu ne najdem mirú —
Oh pusti, oh pusti me, Čestmir, domú!«

»Umiri, umiri se, pusti solzé,
Saj stariši radi ti pač oprosté.

Naj z bliski udarja nebesni vladár,
Iz mojih te ròk ne iztrga nikdár!« —

In dalje, le dalje mi konj peketá,
V viharju pa sliši se govor le-ta:

»Ne čuješ-li, Čestmir, šumenja valov?
Pogin naju čaka — o Bože! — gotov!«

»Le molči, le molči mi, dete ljubó,
Zanesi na mojo se krepko rokó!

Že z grada od daleč se okna bliščé,
Glej, tam preživiva še dneve srečné.«

Po bliskovo nese ja zvesta žival,
Ni grom ju ne plaši, ni vzburkani val.

Le dalje, le dalje urno peketá,
Saj bode, saj bode že skoro domá.

In huje narašča bobnenje votlin,
Iz jam grgrajočih se vzdiga vrtin.

¹⁾ Otet = ugrabljen; Hrvatje imajo še izraz: otmica — o dekletu, Prim. tudi: »Zgod. slov. naroda« str. 43.

A čuj, kako grozno v propadu grmí!
Konj sluša, se vspenja, poskoči, zleti...

Kipeč in peneč se razgrnil je val,
Krik: »Čestmir!«, »Zorana!« prihaja od tal.

In dalje narašča bobnenje votlin,
Iz jam grgrajočih se dviga vrtin;

In zлива šumeč se čez jezera plan,
Da kmalu pokrije široko raván.

* * *

Pač naglo se zopet vodé pogubé,
Iz njih pa prikaže se ravno poljé:

O jezdecu nočnem, nevesti le-tej
Povedalo jezero nič ni doslej.

*J. Gostin. =
= Jos. Debevec.*

Enaki in različni poti.

1. Božji volek.

(*Studija. Spisal + J. Ogrinec.*¹⁾)

Go je bil zopet krasen popoldan, kakor ga semtertje rodi samo po-četna jesen! Po pustih, deževnih dneh so kakor čarom skopnele dolgočasne, sive megle, razbistrilo se je vlažno ozračje, in višnjevo obzorje se je zopet čisto, kakor ribje oko, razpelo nad bliščečo se jesensko zemljo. Že nagibajoče se solnce je s toplimi žarki objemalo hipoma še enkrat prebudivšo se prirodo. In vse stvari so na daleč, na široko in visoko v prejasnih obrisih odsevale in se kazale kakor približane.

Sinjemu Grintovcu so na strmem po-bočju vstajali in se v čudnih potezah razodevali pečinasti kolki in stožci, njemu na temenu se je tanka snežena odeja v solnčnih žarkih iskrila kakor živa žerjavica. Po nižjih gorah, po hribih in gričih, ki od kamniških planin do bele Ljubljane obakraj ograjajo podolgasto ráven: po njih sta se gaber in bukev v rumeno in rudeče teléčem zorenju menjavala s temno-zeleno smereko in jelo. In v sredi tega mično-pisanega

okvirja je ponosno zeleneča ozimina nežno pokrivala prostrano polje, med katerim sta se svetili dve beli cesti, kakor svilnati niti, in Bistrica se je ob njegovem vzhodnem porobju vila, lesketajoč se kakor srebrn pas.

Tik Bistrice, vzdignjen iz ravne le-dine, stoji prijazen holmec, kateremu z vrha bela cerkev prijazno zre doli na bližnje vasi in daleč okrog po polju. Na popoldanski strani tega holmea, na skromni ravničici je sedela mala deklica pod živo-rudečim češminovim grmom. Zraven nje, na gostem resju so ležale bledobojnate polésne cvetlice, kate-tere je ravnokar nabrala po strmi rebri, ter jih sedaj tako in tako izkuša poviti v kitico. Med tem, ko ona vsa zamak-nena zre v svoje nežno delce, mulita pa mirno dve kozi blizo nje trnjevo listje po grmovju. In kadar se deklica kolíčkaj pomakne po kako boljšo pahljavko za povezilo, brž jo pazno in radovedno pogledata kozi in pomeketata: da se kar prav ne vé, ali ta nevina pasta-

¹⁾ Rokopis prvega dela te studije: »Božji volek« je blagovoljno izročil našemu listu g. J. B., nečak pokojnega pripovedovalca, kakor tudi še drug rokopis, ki ga objavimo pozneje. A ker ni studija dokončana, dovrši jo drug pisatelj, da dobé čitatelji celoto v roke.

ričica skrbneje pase ti kozi, ali oni dve njo?

Solnce se je bilo že tako nagnilo, da so njegovi žarki deklici sprekoma in nekaj nagajivo božali kroglični obrazec. Ali tega se v svoji zamišljenosti skoro zavedela ni, nego je le svoje zlato-rumene kodrave lasce, ki so ji z glavice sitno uhajali na oči, sedaj pa sedaj z brzo ročico popravila nazaj na sence.

V tem zameketata obe kozi ob enem, deklica se ozre ter zagleda bistrega dečka in znanega ji prijatelja hitro bližajočega se po strmi rebri navzgor proti nji. Dospevši do nje, sede blizu nje, položi malo šolsko knjižico na trato in po kratkem premolku izpregovori slovesno:

»Marjetica! Pojdem — v Ljubljano.«

»Pojdeš?« vzdahne ona sočutno ter po lahko odloži na polu dovršeno katico na stran.

»Gospod župnik so bili pri nas, pa so dejali, da naj le grem: da mi bodo oni pomagali, če se bodem pridno učil,« razlaga ji dečko.

»Saj se bodeš!«

»Bodem.«

»Ali greš zelo rad?«

»Rad, — toda malo mi bode že dolg čas, to vem.«

»Zakaj?«

»Zato, ker ne bodem doma, ker ne bodem hodil po hribih in gozdih, in pa, ker ne bodem mogel tebi povestij brati, kakor dosedaj.«

»Ali ne bodeš nikoli več prišel nazaj?« vpraša deklica nekam otožna.

»Bodem. Še o božiču, dejali so, ko delamo jaslice, pa o veliki noči, ko bodo piruhi, in potlej, ko žanjemo. Tačas bodem zopet dolgo doma.«

Po kratkem premolku pogleda Marjetica nekaj plaho svojemu sosеду v obraz in vpraša:

»»Ali bodeš kaj kmalu gospod — kakor so župnik?««

»Potlej, ko bode osem let, dejali so, če bodem priden.«

»»Ali si ti rad gospod?««

»Rad. Ne bode mi treba delati trdo na polju, bral bodem sveto mašo, pridigal, da se bodo vsi po cerkvi jokali, veš, tudi ti, Marjetica, in v šoli bodem učil, — tako so rekli župnik, in še več drugega.«

»»O, to bode lepo, Tinče!««

»Lepo, lepo! Ali bi bila tudi ti, Marjetica, rada gospod?«

»»Jaz ne morem biti gospod!««

»No, pa gospa?« odreže se Tinče, ki je spoznal in se nekaj sramoval, da ji je zastavil tako nerodno vprašanje.

»»Prav rada.««

»Zakaj?«

»»Zato, da bi bila tako lepa, kakor gospe, saj veš, ki so oni dan tu-le gori pri cerkvi bile; pa da bi tako lepo oblečena bila, pa — da bi bila gospa. Pa — saj jaz ne morem biti gospa!«« pristavi deklica tožno.

»Čaki, Marjetica! počaki«, reče deček po kratkem premisleku, »kdo vé, kaj še bode iz tebe. Veš, kadar pride kak mlad grof v našo vas, morebiti pa ravno tebe izbere za grofico. Ali ne veš, kako sem čital oni dan? Pa takrat ne bodeš več marala za-me. Ali bodeš, kaj?«

Marjetici radostno zaigrajo oči. A vendar je huda, da tako vpraša. »»Zakaj ne bodem marala? Kdaj sem rekla, da ne bodem marala?««

»Nič ne bodi huda, nič! Pa še to ti rečem, da bodem jaz grofu za-te govoril, da veš, ako bodem jaz gospod.«

»»Če boš pa umrl, potem ne bodeš gospod!««

»Umrl ne bodem!« méni Tinče za gotovo.

»»Ali pa, če se v nogo vbodeš, kakor oni dan? Kdo ti bode ven jemal trn?««

»Ljudje. Saj bodem pri ljudeh doma. In saj v Ljubljani ne bodem hodil bós!«

Te besede Tinčetove so utolažile Marjetico, da obmolči in na tihoma misli na pričakujočo jo srečo, ko bode gospa, ko bode grofica, kakor bode Tinče gospod.

V tem premolku pa se spomni Tinče svoje knjižice, odpre jo in pravi:

»Vidiš Marjetica, tu je taka povest, da je fant, ki je tudi poprej pasel, potlej pa hodil v šolo in se učil, nazadnje bil še papež! Poslušaj, brž ti jo preberem! Potem moram danes kmalu domov, da pomagam poiskati in skup spraviti svoje reči, rekli so mati.«

Rekši bere znano povest o papežu Sikstu V. Ali njegova mala poslušalka je v tem trenutju preslišala skoro vso to lepo pripovedko. Ko Tinče konča, vpraša ga samo:

»»Ali je tudi papež gospod?««

»Je, še največji gospod! Vsak papež je potlej svetnik. Saj veš: vsi tisti, ki imajo največje krone v pratiki, bili so papeži.«

Marjetica prikima, češ, da zdaj vé; potem pak kakor ne po vsem zadovoljna vpraša:

»»To so pa papeži v nebesih?««

»Da, potlej, ko umrjó, so v nebesih; poprej pa v Rimu«, méni Tinče.

»»Ali v Ljubljani pa ne?««

»V Ljubljani ne!«

»»Ali bodeš tudi ti papež?«« vpraša ona.

»Papež ne bodem!«

»»Zakaj ne?««

»Zato — papež — že vem, da ne bodem: premalo jih je — en sam na vsem svetu, in predaleč!«

Po le-tem razmenku se zopet malo pretrga nit njunemu pogovoru. V tem pa Tinčetu oči padejo na cvetlično kitico zraven njega, in vpraša:

»Čemu si pa nabrala te rožice?«

»»Ne vem«« — odgovori deklica; potem pa po kratkem premisleku hitro pristavi: »»Pa jih tebi zvežem, če hočeš?««

»Le!« pravi on zadovoljen, »pa jih v Ljubljano ponesem!«

In v tem, ko Marjetica povija kitico, skoči Tinče pod bližnji grm in utrga resjevo grozdulico, ki je med milijon drugimi že odcvelimi in usahnelimi menda še edina in poslednja razpenjala svoje blede-rudeče zvončkaste cvetke.

»Na, na, Marjetica!« vikne prihitevši nazaj, »povij še to-le vejico noter! Resje imam tako rad, — če prav sedaj to je-sensko ni tako lepo rudeče, in tudi tako ne diši. Spomladi je lepše, in lepše diši.«

»»Pa zakaj?«« vpraša Marjetica ukvarjaje se s kitico.

»Zato — zato — ker je pomladansko. Spomladi vse rožice lepše cvetó, in vse dišé lepše.«

Ko Marjetica povije kitico, podá jo Tinčetu. In v tem, ko jo ta ogledovaje preobrača, pririje nenadoma iz nje sedmero-pikasti božji volek, pa hitro zgomazi dečku na prst.

»O glej, glej, Marjetica! Božji volek! Čaj, naj tebi srečo pokaže!« vsklikne Tinče veselo držeč kvišku kazalec, po katerem mu ljuba živalica teka gori in doli.

»»O, pokaže naj jo tebi, ki pojdeš daleč!«« méni Marjetica.

»Obema — je najbolje«, želi Tinče.

»»No, pa — obema!«« pritrdi deklica in videč, kako mali žužek sedaj pa sedaj odpre krilca, pa ja zopet zapre, ker ne more zleteti, pravi:

»»Zebe ga preveč! Čaj, Tinče, da ga jaz malo ogrejem!««

Rekoč, ga nežno Tinčetu s prsta vzame sebi v malo dlance, nagne k njemu svoja rudeča ustica ter ga nadihuje s svojo toplo sapico. In res hitro oživilen ji steče na prstič, pa na vrhu njega

urno pleše in se vspenja na vzlet. In v tem, ko že drži razvita krilca, ponavljata Marjetica in Tinče ob enem veselo:

Božji volék, pokaži moj domék!

Božji volék, pokaži moj domék!

Sedaj — sedaj se zažene, in proč je s kazalca v prostem zraku — vse dalje in više, dokler se njunim željnim pogledom popolnem ne izgubi že daleč in daleč pod milim nebom.

»V nebesa pojdeš!« vsklikneta enako radostna drug drugemu oba na enkrat, vendar malo pomiževaje z očmi, da ne bi morda iz nova zagledala božjega volka, ko bi padal na tla: kajti to bi pomenilo peklo ali vsaj vice! — in njuno veselje bi bilo uničeno!

Ko Tinče kmalu potem zopet brezskrbno obrne pogled doli na široko ravnilo, zagleda belega konja, kako bistrih nog dirja s kočijo po gladki cesti med zelenimi njivami.

»Vidim belega konja — kmalu bo nedelja!« reče slovesno v eno mer zróč tje doli.

Brž potem na holmcu v zvoniku ura nabije štiri, in zvonovi drug za drugim lepo vjemaje se zazvanjajo sabotno večernico. In to glasno in vbrano donenje z vzvišenega, Najvišjemu posvečenega mesta odmeva tako praznično, pa tako prijazno in ginljivo ter blagoslavlja daleč daleč na okrog, da se zdí, da tudi vse božje stvari nad tiho zemljo blagoslavlja se med seboj šepetajo in se sladko zibljejo v tem mirolejnjem zvonjenju.

»Jaz imam tako rad, kadar večernico zvoní«, méni Tinče in vpraša tovarišico: »Ali tudi ti, Marjetica?«

»»Tudi. Samo danes — ne tako! Zdí se mi, da danes tako milo zvoni, kakor mrliču. Kakor bi zvonilo:

Pet angeljčkov, pet Janezkov —

Le kaj bo ž njimi? Le v jamo ž njimi!

Le poslušaj Tinče — če ne zvoni tako? — Je-li?««

»Zvoni — zvoni, in vendar tudi drugače. To je, kakor človek misli, tako pa zvoni. Meni se tudi zdí, da zvoni:

Domenka domov gré,

Jutri bo praznik nje.

»»Pa res — tako tudi zvoni. Pa vendar bolj tako, kakor bi zvonilo: ‚Pet angeljčkov —‘« reče Marjetica in kakor nehoté uide ji čist, srebrn glasek v nežno pesmico, v kateri nekolikokrat zapored lepo vbrano in vjemaje se z zvonjenjem popeva svojih preljubljenih ‚pet angeljčkov in Janezkov‘, in tudi Tinče ji pomaga s svojim vajenim glasom: lepo soglasje je bilo.

»To je lepo — to je lepo!« izpregovori na enkrat nekdo s prijaznim glasom mladima pevcema za hrbtom.

Kakor bi odrezal, obmolkneta oba ter se ne malo prestrašena ozreta na stran, odkoder je prihajal glas. Zagledata pak velikega, gosposkega, skoro še mladega moža, stoječega sedaj že tik poleg njiju.

»Nič se ne bojta, nič!« pravi krotko tuji prišlec, opazivši njuno preveliko iznenadjenje, in še prijazneje pristavi: »Poslušal sem vaju že dolgo tam-le izza grma, ko sta tako lepo pela. Kje sta se naučila tako?«

»»Jaz sem se naučil v šoli««, odgovori Tinče, ki se je iznebil prvega straha ter počasi vstane s tal. Videl je že gospoda pri domačem župniku, zato se ga ni bal.

»V šoli? To je lepo«, méni gospod. »Kje pa ti, mala? vpraša deklico, lahno ji položivši roko na kodravo glavčico.

»»Doma — in pa Tinče me je naučil««, odgovori ona, pa vedno še bojé in sramujé se gleda samo préd-se v tla.

»Kateri Tinče?«

»»Ta-le!«« pokaže ga z roko, zmerom še skrivaje oči pod nagneno čelo.

»Zakaj se bojiš? Saj jaz imam take-le male rad. Vidiš, ná — da se bala ne bodeš!« reče gospod ter ji ponuja srebrnjak.

Marjetica povzdigne čelo, gleda, pa si ne upa vzeti.

»Vzemi, kar brez skrbi vzemi! Jaz ti to dam, ker si se tako lepo peti naučila«, pravi prijazni gospod, nudéč ji bliščeči novec v roko. A deklica se še vedno ne upa, ampak pogleduje Tinčeta, kakor bi mu hotela reči: »Pa ti vzemi, ki greš daleč!« A Tinče je menda uganil njene misli, tudi se mu je zdelo, da ni prav gospodu ustavljati se, zato ji reče: »»Vzemi, Marjetica, vzemi! Saj bodeš materi dala?«« Te besede jo osrčé, da vzame denar in se ozre z zarudelim licem v obraz tujcu. Njeno veliko modro oko je povedalo več, kakor besede: vsaj tujcu je bil ta pogled zadostno plačilo za dar. A ne tako Tinčetu: ta je bil šolan in je znal nekoliko olike, zato reče proti Marjetici obrnen:

»Zahvalim, reci Marjetica!«

»»Zahvalim««, pristavi brž ona s trepetajočim glasom.

»Ali bi šla ti z menoj, Marjetica — saj Marjetica — tako ti je ime?« vpraša gospod.

»»Marjetica, da!«« potrdi Tinče, spomnivši se, kar je poprej govoril o mladem grofu in o Marjetici grofici.

»Ali bi šla?« popraša gospod še enkrat, prijemši jo za ročico.

»»Na-a««, méni deklica zopet malo boječ se.

»Zakaj ne?«

»»Moram biti pri materi doma in kozi pasti!««

»Ko bi pa mati tvoja radi pustili te: ali bi ne hotela z mano v Ljubljano?«

Ta beseda: »Ljubljana« deklici na enkrat vabljivo poseže v uho.

»»Kaj bodem pa delala tam v Ljubljani?«« vpraša po kratkem premišljevanju radovedno, da se vidi njeno rastoče zanimanje.

»Učila se bodeš, če se rada učiš: peti še lepše, pa pisati, brati, šivati in še polno drugih lepih in dobrih stvari, ki te bodo veselile. In pri meni bodeš imela vse, še boljše, kakor pri materi doma. Jaz te bodem rad imel, kakor te mati radi imajo; pa skrbel bodem za te in pomagal ti, da bodeš enkrat — —.«

Stavka ni dokončal tuji gospod, kajti Tinče mu poseže v besedo: »Ali ti nisem pravil, Marjetica? Kar reci: da!«

Med tem je Marjetico vse bolj in bolj minjevala poprejšnja plašljivost. Nevedoma je počasi zlezla na noge ter že s pravo otroško zaupljivostjo zrla tujcu naravnost v obraz. Zadnja beseda njegova pak je sladko prešinila vso njeno nevino dušico. Hipoma ožarjene oči so ji kar ostrmele njemu na očeh, in male ročice so se ji nehoté zganile nekaj naprej pred njo, kakor bi siloma posegle za kako drugo, mimo letečo stvarjo.

»Marjetica — pojdi!« pravi Tinče tudi ves iznenadjen stojé zraven nje, ter radovedno pogleduje sedaj v tega dobrega gospoda, sedaj v svojo preosupnelo tovarišico.

»»Mater bodem vprašala. — Tinče, ženiva domov! Solnce že zahaja!«« reče Marjetica, kateri se je naenkrat probudila silna želja po domu: da bi svoji ljubi materi razodela, kaka sreča ji je danes došla, pa kolika se ji še ponuja. In hitro ozrši se za svojima kozicama in opazivši ji daleč gori med grmovjem zakliče vabljivo:

»»Žolica! Mavrica! — v hlev!««

In kakor bi trenil, slušata ljubi živalici, pa poskakovaje čez grm in strm

meketaje prihitita na mesto, vsaka svoj baš namuljeni grižljej še kazaje iz ust. Tu pa brž radovedno pogledavata neznanega gospoda ter mu še celó trdi čeli nastavljata, kadar ji on hoče laskaje pobožati po glavi.

»Nikar se ne bojte, gospod! Nista hudi, ne trkata. Noreli bi radi,« pravi Tinče, meneč, da ima gospod nekaj strahú pred kozami. In pozvavši ji še enkrat za seboj, gre za Marjetico, ki je tudi že odhajala.

»Lahko noč, gospod!« voši Tinče že na strmi stezici in tudi Marjetica se ozre še nazaj in mu z nežnim glasom želí enako.

»»Lahko noč, — dobro spavajta oba!«« odvrne jima tudi gospod in še prištavi: »»Jaz bodem tu gori pri gospodu župniku. Marjetica, — ti pa le vprašaj doma, da bodeš potlej povedala, ali pojdeš z menoj?««

Potem tudi on sprekoma navkreber krene svojim potem.

Tinče se tačas spomni svoje cvetlične kitice, katero mu je bila Marjetica povila, katero pa je on tako popolnem

pozabil. Ko hoče brž stopiti po njo, zagleda veselo, kako mu jo koza Žolica nese v ozkem smrčku. In ročno ji izpuli svoj zaželeni spominek.

Kdo sta bila Tinček in Marjetica? Otroka dveh ubožnih sosedov. Tinček je imel še oba roditelja, Marjetica pa samo mater. Kot otroka sta se igrala skupaj, dokler ju ni hotelo ločiti Tinčkovo šolanje.

Kdo je bil neznani gospod? Bil je profesor srednjih šol v Ljubljani, morebiti še ne 35 let star, oženjen, a brez otrok, kar mu je zeló težko délo. Želel je imeti malo nadomestilo v kakem dobrem otroku, najraje siroti, katero bi vzredil kakor svojo. Ta želja ga je obšla bolj kot sicer, ko je gledal mično dvojico. Enaka je bila želja tudi njegove blage gospe, samo, da si je želela deklice, sebi v zabavo in pozneje v pomoč. Lahko umevamo, da ji ni oporekal mož in ji ni hotel vsiliti dečka. O počitnicah sta bivala oba pri profesorjevem rojaku, gospodu župniku.

(Dalje.)

Sestra Vincencija.

(Povest. Spisal *Pavel Juternik.*)

I.

Srečna je bila Slivarjeva družina. Zadovoljnost in imovitost sta bili stalno naseljeni v Slivarjevi hiši, ki je stala blizu majhnega mesta. Gospodar Slivar, mož v najlepših letih, nabral si je s pridnostjo svojih rôk in s pomočjo marljive svoje soproge v nekaterih letih lepo imetje.

Velika varčnost obeh, ki je bila po okoličih skoro na slabem glasu, polnila jima je shrambe in predale. V kratkem času sta postala, nekdanji hlapec in nekdanja dekla, imovita posestnika. Vedela sta pa tudi komu kopičiti srebrnjake in drage papirje. Bog jima je dal dva jako pridna otroka: Rezika je dopolnila že šestnajsto leto, brat Tone pa je bil dve leti mlajši. Bila sta veselje,

nada in ponos skrbnih starišev. — Toda nesreča nikdar ne miruje; brezobzirno poseza sedaj tu, sedaj tam v veselo človeško družbo. Tako je segla nenadoma tudi v srečno Slivarjevo družino.

Neko pomlad, ko je sneg jemal slovo, prala je Slivarica perilo na potoku. Lahko bi si najela kako ženo, da bi ji pomagala, a bila je prevarčna in kar razhudila se je, ako ji je kdo svetoval, naj pazi bolje na svoje zdravje in si prihrani nekaj moči za starost. Danes pa ji je škodila prevelika varčnost. Žena je hitela in se trudila, da ji je kapal pot raz čelo; h krati pa je pihal tako silen veter, da se je šibilo močno drevje.

Takoj drugi dan jo je priklenil hud prehlad na bolniško posteljo, katere cele štiri tedne ni mogla zapustiti. Ko je pa nekoliko okrevala, hitela je brž zopet na delo, da dohiti, kar je zamudila. A bolezen je ni popolnoma pustila. Kašelj jo je mučil, in čestokrat je tožila, da jo boli v prsih. Soprogi in drugi so ji svetovali, naj išče zdravnikove pomoči, a ona je trdila, da so domača zdravila veliko boljša, kakor vsi učeni sveti vseh zdravnikov, ki vrhu tega v kratkem poberó še mnogo denarja. Slivarica res ni iskala zdravnika, a tudi bolezen se ni hotela ločiti.

Meseca majnika je šla v gozd nabirat suhljadi. Ko hodi po gozdu, prevlečejo nebo temni oblaki. Žena se podviza domov, da bi je ne dohitela ploha. Težak koš si zadene na rame, in na glavo naloži precejšnjo butaro. Tako obremenjena hiti proti domu, kar le more; toda suha danes ni prišla domov. Med potjo jo zasači nevihta, dež se ulije, kakor bi se odprle vse zatvornice neba, in Slivarica, vsa upehana in potna, je kmalu premočena do kože.

Nevarna bolezen jo je položila na bolniško posteljo. V nekih tednih jo je

otel zdravnik smrtne nevarnosti, a zastarana bolezen, ki se je sedaj s hujšo silo obnovila, ni je hotela več ostaviti. Zdravnik je žalostnemu možu le odkimal in mu dajal malo upanja. In uganil je. Bolnica je vidno hirala; legla je na posteljo, katere ni več zapustila. Niti domača, niti umetna zdravila ji niso pomagala. Ko je Rezika obhajala svoj godovni dan, pokopali so ji mater. Bridko sta jokala otroka po ljubljeni materi, in oče je bil ves potrtn in obupan. Kesal se je, da ni že prej poslal zdravnika k ženi, ko bolezen ni bila še tako ukoreninjena; a zamujena ura se ne vrne. Nič se mu ni ljubilo niti delati, niti jesti. Reziko je že skrbelo, da bi utegnila izgubiti še očeta. Zato je siloma prikrivala očetu vso žalost in marljivo opravljala vsa gospodinjska dela.

Čas, ki zaceli vse rane, ozdravil je tudi Slivarju bolno srce. Otroka sta mu delala s pridnostjo toliko veselja, da je sčasoma pozabil nesrečo, ki ga je zadela. Videč, kako izvrstno gospodinja mladoletna hči, in kako je v hiši in zunaj nje vedno vse v redu, ni mu bilo mar iskati si nove družice. Saj je bil pa tudi sam že prileten, in Tone je precej dorasel in mnogo obetal. Tako je bilo torej! Vdovec Slivar je sklenil ostati vdovec do smrti; in vsi sosedge so rekli, da ima mož prav.

A človek obrača, Bog pa obrne.

Česar ni nihče pričakoval, sam Slivar ne, to se je zgodilo: vdovec se je oženil, in to že prvi predpust po smrti rajne žene.

To se je pa tako zgodilo:

O svetih treh kraljih je bilo, ko je stopal naš možak iz cerkve proti domu. Pot ga je vodila mimo loterije. Nekdaj, ko je bil še hlapec, zahajal je čestokrat v to hišo, nadejajoč se, da ga išče sreča, da bo kar z nagla obogatel in dal slovo

tlačanskemu stanu. Pozneje pa, ko sta se vzela s pokojnico, odvadil se je te hoje, ker mu ona nikakor ni dovolila, da bi znašal trdo prislužene krajcarje v tuje hiše, in ker je tudi sam uvidel, da »loterija je goljufija«. In Slivar se ni kesal, da je poslušal ženo. Kmalu je uvidel, da so pridne roke in božji blagoslov najboljša loterija.

Danes pa mu je neka tajna moč zopet obrnila oči na razobešene deske. Kar odrevenel je mož, ko je zagledal na deski listek z napisom »Terno!« Stopil je bliže ter zopet in zopet prečital srečonosne rudeče številke.

V tem mu prisopiha nasproti sključena mestna beračica, ki že od daleč kliče: »Terno! Terno! Kaj ne da, Slivar, to je pa nekaj! A kaj, ko moja ni!«

»Čegava pa je, ali veš?« vpraša mož zamišljen.

»Marinova Urša je bila tako srečna, da jo je potegnila. Ta ima pač večjo srečo kakor pamet! Kaj ne da?«

Slivar ji ne pritrdi, temveč na tihem izgovarja ime osrečene žene. Beračica ga porogljivo pogleda in smejoč se odide.

Kmalu izgine tudi mož izpred tako važne deske.

Marinova Urša je bila dobro znana po vsej okolici. Živela je kot zasebnica v mestu. Nekdaj je bila dekla, pozneje je pustila službo in delala le sem in tje kot najemnica. Posebno pridna pa ni bila nikoli, zato je bil glas o njej jako slab. Bila je razupita, da stavi strastno v loterijo, in marljivo obiskuje one hiše, kjer se ceno prodajejo vsakovrstne žgane pijače. Sedaj, ko je dobila v loteriji nad devetsto goldinarjev, zavidala ji je cela soseska, in vse vprek je ugibalo, kako bode porabila toliko denarja. Nekateri so mislili, da si bode kupila hišo in da bode oženila sina Šte-

fana, ki je izpolnil že dvajseto leto, drugi pa so trdili, da ta denar ne bode imel blagoslova, in da ga bode Urša kmalu znosila tje, kjer ga je dobila.

Urša je imela pri sebi sina Štefana, ki je bil pa materi jako malo, ali celó nič podoben. Bil je jako blag mladenič. Sreča njegova je bila, da je bil zeló boječ, da ni zahajal rad v družčine, najmanj pa med poredne svoje sovrstnike. In kakor je vsa okolica grajala njegovo mater, tako je hvalila njega. Gospodarji so ga radi jemali na delo, ker je bil priden in zvest delavec. Nad vse vzgledna pa je bila njegova bogoljubnost: tako pobožnega mladeniča ni imelo skoro celo mesto. Ljudje se niso mogli načuditi, da more imeti tako slaba mati tako izvrstnega sina. Marsikatera meščanka bi ga izvestno rada zamenjala s svojim razposajenim sinom. Dasi so ga oholi mestni otroci zaničevali in zbadali, češ, da nima očeta, vendar so njih matere prav njega stavile njim v vzgled in ga branile.

Čitatelj je že opazil, da je imel Slivar precej tistega duha v sebi, ki ga zovemo lakomnost. Bodisi, da ga je žena tega naučila, ali da je imel že od mladih nôg nagnenje k temu, to je gotovo, da je bil mož po okolici proglašen za skopega.

Ta slaba njegova lastnost je takrat, ko je stopal od loterije domov, z vso silo vzrojila v njem; in samo to je vdovec tisti dan premišljeval, kako bi si prisvojil to lepo svoto. Najlepše bi bilo, da bi se oženil. Spomin na ljubljeno pokojnico ga je sicer motil, a pohlep je sedaj zmagal ljubezen. Vest ga je svarila, a izgovarjal se je s tem, da hiša potrebuje gospodinje, in da morata otroka dobiti mater.

Jako težko mu je šla beseda iz ust, ko je odkril hčeri in sinu svojo nakano.

Oba sta jela od strahú glasno ihteti in prositi očeta, naj ne kliče druge matere v hišo, zlasti te slaboglasne žene ne. Oče ja je tolažil, da dobita v svojo sredo blagega Štefana, ki bo izvestno polovico dela naložil na svoje rame, in našteval jima je še druge dobrote. Otroka sta se sicer stalno branila in prosila, toda stari ženin se ni dal pregovoriti.

Še tisti predpust, ki je bil nenavadno kratek, bila sta vdovec Slivar in Urša mož in žena. Ljudje so zmajevali z glavami in se povpraševali, ali se je pametnemu možu pamet zmešala. Žene,

ki so pred meseci trdile: »Prav ima, da se ne ženi!« jezile so se sedaj in ga nazivale za »tepca«. Možje pa so se mu posmehovali in rekali: »Ta mu bode pa godla, da se bo revežu samega plesa kar v glavi vrtelo. Ko preje ni hotel imeti hlapca, bode sedaj sam hlapec. Prav mu je, skopuhu, zakaj je pa tako bedast!« Vsi pa so milovali Reziko in Toneta, ki sta dobila tako nevredno mačeho. Srečni stariši, ki imajo dobre otroke, a desetkrat srečni otroci, ki imajo vzgledne stariše! (Dalje.)

Selska slika.

(*Spisal Podgoričan.*)

Poseben del Dolenjske, ločen po visokih gorah od sosednih krajev, je Suha Krajina. Svet je podoben bližnjemu Krasu, ker ima premnogo jam in podzemskih predorov. Tu ni potokov, in tudi studencev je malo, vendar svet ni tako gol in zapuščen, kakor na Krasu. Gore pokrivajo prostrani zeleni gozdi, ravnina je pa obdelano polje s prijaznimi seli, kjer živi veseli Krajinčan življenje kmeta — trpina.

Dasi polje ni nerodovitno, vendar pridelek ne zadostuje gosto naseljenemu prebivalstvu, katero se mora izvzemši malo rokodelcev živiti edino od poljedeljstva, kajti drugih dohodkov nima Suha Krajina. Tu nimajo obrti in za-njo potrebnih snovij: vodne sile, rud in premoga; tu ni železnice in dobrih cest, kar bi pospeševalo kupčijo.

Ker nima Suha Krajina dobre zveze s svetom, ostal je narod v omiki vsaj za nekaj desetletij za drugimi sodeže-

lani. Iznajdbe: stroji, kmetijsko orodje, boljša obleka itd., priromajo v Krajino še le takrat, ko so se drugodi že polnoma udomačile in zastarele.

Krajinčan ne vé veliko, kaj se godi po širnem svetu, ne čita časnikov, kateri so drugodi že postali živa potreba; ako pa tudi čita časnike, ne dobi jih o pravem času v roko, ker v vsej Krajini, dasi obsega pet duhovnij (Dobrepolje, Struge, Ambrus, Hinje in deloma Krka) je samo ena c. kr. pošta.

Toda, če je Krajinčan brezbrizen za ostali svet, zanima se tembolj za vse, kar se godi v njegovi ožji domovini, v Suhi Krajini. V nedeljo se izvé pri cerkvi, kaj je novega, in to se potem pripoveduje od ust do ust, da vé na posled vse, mlado in staro, tudi v najbolj skritem selu.

Poleg nedeljskih novic posluša Krajinčan tudi rad doslužene vojake, godce in druge znamenite može. Ti pripove-

dujejo neverjetne, dostikrat čudovite zgodbe, katere so doživeli na vojski, na potovanju ali na tujem v Nemcih in Madjarih, kjer so kdaj krošnjari.

Vsako selo ima gotovo nekaj takih posebnežev, kateri zabavajo s pripovedkami seljane, zato jih pa imajo ti nekako v časti, češ, oni znajo, ker so izkusili, kaj je svet. Zbirajo se navadno pod lipo ali pa na kakem drugem prostoru, ki je lastnina vseh seljanov, in tam poslušajo pripovedovalca vestno, kakor gospoda v cerkvi, ki jih uči prav živeti in prav moliti.

Oglejmo si nekaj takih mož — posebnežev — ki so znameniti za górenjo Krajino, osobito za selo Zagorica!

V nedeljo je bilo. Zagoričani so se popoldne vrnili od fare, kjer so bili pri krščanskem nauku; pojedli so brž, kar je bila pustila mati gospodinja za malo južino, in potem — hajdi urno na vas, da se kaj ne zamudi! Stopimo tudi mi urno za njimi, da slišimo kaj novega!

Na Bavčevem hribčku so se zbrali. Tam najdemo že skoro vse Zagoričane, z górenjega in dólenjega konca, pa tudi prave pravcate Zagoričane, to je tiste, ki imajo svoje hiše okoli »luže«; pač je v tej luži voda, a samo toliko časa, dokler je dež. Vendar, ponosni so na svojo lužo in dostikrat se pobahajo ž njo, češ: »Mi smo mi, ker imamo lužo!« Pa pustimo jim nedolžno veselje, Bog jim je daj uživati do smrti in še potem, če je bodo zaslužili!

Na Bavčevem hribčku, kakor smo rekli, sedeli so po zeleni travi Zagoričani iz vsega sela, imoviti in revni, »gruntarji« in »kočarji«. Pač so zagoriški gruntarji sedeli poleg kočarjev oblastneje, nego sedé ogerski magnatje (velikaši) v državnem zboru poleg svojih neplemenitih tovarišev-poslancev, ali zato so jih pa kočarji obirali ali, kakor

se pravi zagoriško, vlekli »čez zobe«, ter pikali z zbadljivimi besedami, da je bilo joj! Seveda tudi oni niso molčali; tako je navstajal prepir, iz katerega bi se bil gotovo izcimil tepež, ako bi ne bil kak pameten mož posegel vmes in pomiril razdražene duhove.

Po cesti med hribčkom so se igrali otroci, majhni in veliki, v hlačah ali v sami srajci, in bilo jih je mnogo, prav mnogo, kajti Zagorica je malo da ne največje selo v vsej Krajini. Ta družba se je lasala, suvala, tepla, lučala s kamenjem ter drvila po cesti, da se je vzdigoval prah, kakor da bi se podila cela vrsta konjikov, zraven pa je vriščala in kričala, da je bolela človeka glava. Toda zagoriški očetje se niso menili mnogo za ta vrišč, češ, saj so naši otroci, vredni nas. Skoro še dojenči so poželjivo gledali za svojimi bratci in sesticami; matere — pozabili smo bili povedati, da so tudi one prišle za svojci — so se pa smejale svojim otrokom, ako je kateri kaj prav junaškega učinil, n. pr. če se je zvalil pod cesto v seč, ali če se je izpodtaknil ob kamen ter padel, kakor je bil dolg in širok po cesti. Ves ta krik prevpijejo besede znanega pevca:

Hejsa, haj, haj,

Vinca nam daj! itd.

Dalje ni mogel, ker komaj so ugleдали otroci pevca, urezali so po znanem napevu pesmico, katera se poje v Zagorici že od »njega dnij«, kakor trdijo Zagoričani:

Star vojak po cesti gre,

Prah požira, dober je;

Kamor pride na »kvartir«,

Dober je tud' s'rov krompir.

Smešno je bilo gledati prihajajoča, kako urno je ubiral stopinje po udarcih pesmi, ki se pa niso tako umerjeno vrstili, kakor pri polkovem trobentaču.

Ko pride med dečke, obsujejo ga vsi; ta ga potegne malo za suknjo, drugi za rokav, tretji je celó toliko drzen, da si dovoli šalo in ga občutno vščipne, na kar se prišlec obrne in ga z besedami: »Ti, mrkáj, ti! Bodeš šel!« potegne za ušesa, da deček glasno zajoka. »Dobro si naredil, Hople, dobro!« oglasijo se zbrani Zagoričani.

»»Hop! zakaj bi ga pa ne tega mrkača? Vščipnil me je, mene, Kovačevega Antona, ali, kakor pravite, Hopleta, ki je bil že v Štantkonoplju¹⁾ in pri vojaki, ter je izkusil in videl več sveta, kakor vi vsi, kar vas je in še vsi Krajinčani po vrhu.««

Povedati moramo, da Zagoričani nečejo biti Krajincani.

»E, kaj boš golčal, Hople«, ogласi se dolg, suh možicelj, »saj sem bil jaz še dlje; ti si bil samo v Štantkonoplju, jaz sem bil pa še onkraj Štangamonge²⁾, in to je vendar dlje.«

»»Ti Rogovilar rogovilasti!«« zakriči Hople, »»kolikokrat sem ti že povedal, da sem se moral po morju domov voziti, tebe so pa po »šubu« prignali, ker nisi vedel kam domov!««

Tako počesčenemu Rogovilarju se zgubanči čelo, oči se mu zasvetijo, kri mu zalije obraz, vstane s svojega sedea, skoči proti Hopletu ter mu hoče poseči v lase. Kepec in Butnik skočita, da zabranita tepež in potolažita razjarjenega Rogovilarja. Ker ni mogel udariti, dal je z besedami odduška svoji sveti jezi: »Ti vranč črni ti, ti duša zanikarna ti, nisi vreden, da te z enim očesom pogledam! Veš, zdrobil bi te na solnčni prah ter pihnil, da bi se vse tvoje kosti, kar jih še imaš, razkadile po svetu, da bi jih še do sodnjega dne ne mogel vseh zbrati!«

¹⁾ Konstantinopol.

²⁾ Steinamanger.

»»Kaj se bodeš kačil!«« nadaljuje mirno Hople, »»kar je, pa je; vsi, kar nas je v Zagorici in v vsi Fovčariji, videli smo, kako te je prignal k našemu županu, žandar.««

Kaj bi mogel Rogovilarju hujšega učiniti, nego mu to oponašati? To je tudi Hople dobro vedel, zato je urno odskočil, ko ga je Rogovilar hotel zagrabiti. Nekaj krepkih rôk poseže po Rogovilarju, da ga udrže in zgovornemu Butniku se je posrečilo potolažiti ga.

Sedaj pa poseže Vale-Bratec s svojo veljavno besedo vmes, rekoč: »Kaj se bodeta grizla, kakor psa za kost! Vsak naj pové, kje je že bil in kaj je izkusil, in mi, zagoriški možje, bomo pravično razsodili. Kaj ne, možje?«

In vsi Zagoričani prikimajo ter pravijo enoglasno: »»Tako je!««

»Da se pa zopet ne bodeta prepirala«, nadaljuje Vale-Bratec, »kateri naj bi prvi začel, zato imenuj prvega pripovedovalca Korinski Bilež!«

»»Ni ga tukaj!«« ogласé se vsi Zagoričani.

»Ako ga ni, torej ne more on odločiti, ampak imenuj ga Kepec, ki bodeš prvi naš župan, kadar dobimo svoj županijski pečat nazaj.«

Vsi Zagoričani so bili s tem predlogom zadovoljni.

Kepec, svest si podeljene oblasti, vstane, obrača oči ponosno po zbranih Zagoričanih in pravi: »Ker je meni dana oblast določiti prvega pripovedovalca, torej naj govori Hople.«

Hople se je dobrovoljno nasmejal, Rogovilar pa jezno namrdnil.

Dalje ukazuje Kepec: »Za Hopletom naj govori Rogovilar, in potem bo še Butnik kaj pridejal. Vi, možje zagoriški, ste že toliko pametni, da boste pazno poslušali; ve, žene, pa mirite svoje otroke, da bodo vestno poslušali in se

kaj naučili. — Po tem modrem nagovoru se Kepec zopet vsede. Tudi Hople, katerega je on določil za prvega govornika, vsede se na kamen. Možje se po-

maknejo bliže okoli njega, dečki poležejo v bližini na trebuh podpirajoč si glavo, klepetave matere pa utihnejo, da bi se možje ne jezili. (Dalje.)

KURENT.

(Po narodni pripovedki zložil A. H.)

uj, Kurent«, Bog nekoč mu pravi,
»Ker zmir živiš mi po postavi,
Zato povej tri svoje želje,
Izpolnim koj ti jih v veselje!«
Vesel se Kurent nasmehlja,
Tako poprosi brž Boga:
»Gospod moj, smrti me ubrani,
V mladostnem cvetu me ohrani;
Daj še piščalko mi, Gospod,
Da lahko šel bom ž njo povsod,
In komur nanjo bom zapiskal,
Da bo poskočil, plesal, vriskal!«
Storí mu Bog, kar Kurent prosi;
Hití med svet in burke trosi.
Ni Kranjska vsega še zabila,
Kaj takrat je smehú užila;
Povsod je Kurent bil poznan,
Počenjal burke dan na dan.
Pa pesem moja opozarja
Najbolj na škrateljna košárja.¹⁾

I.

Peklenski kralj oprodi reče,
Da naj po celem peklu teče;
Trobeč na rog po vsem prostoru
Naj brzo kliče škrate k zboru.
Peklenščki slušajo takoj,
In vkupe vró kot vranov roj.
In grlo Lucifer odpre,
Tako jim praviti pričnè:
»Velika naša je država,
Pa že ugaša njena slava:
Postali ste mi, škratje, leni,
Nikdo se več za svet ne zimeni!

Le kak lenuh in postopač,
Le kak pijanček in berač,
Le kaka smet pusti še svet,
Se pride k naši peči gret.
Le môž je nekaj. Zdaj velím:
Skrbite, da še žên dobim!
Svetost Kranjic mi ni po godi,
Za Kranjsko skrb vam zlasti bodi.«

Ponudijo se škratje trije.
Brž vsak si mreže svoje zvije
In torbo vrže si čez rame
In grčavko si v roko vzame.
Gredó in premišlujejo,
Naklepe črne kujejo:
Košar je ženstvu najbolj kos,
Najlože vodi jih za nos.
In kurnike dadó si zbiti,
In ženstvo s tem prično slepiti.
Razidejo se na Dolenjsko,
Na Notranjsko in na Gorenjsko . . .

Dolenjski škratelj že ima
Poln kurnik kurjega blaga.
Ob cesti v senci tam leží
Mož mlad in čvrst, lepé rasti.
Pozdravita se ter povesta,
Da spejeta oba do mesta.
Ko drug bolj drugega spoznava,
Škrat vse pové, kaj namerava,
»O!« Kurent pravi mu smeje,
»Znaš škrat, možgani te bolé;
Slóvenske matere v pekló
Izvabljati, to ni lahkó.
Pač lože škratu se zapišče,
Da pleše s kurnikom in vrišče.«

¹⁾ Košar, — to je kokošar, ki kupčuje s kokošmi.

Zapišče Kurent, škrat zappleše,
 Da se pod kremplji iskra kreše;
 Kopunje mu kokočejo,
 In piške, kure stočejo,
 In kdor ju sreča, obstojí,
 Smehú se davi in solzí.
 Mož Kurent godbo nadaljuje,
 In škrat ti vrišče, poskakuje;
 Plešoč po klancu jo ubere,
 Pa spet pred Kurenta pridere;
 Poskoči doli, dirja v breg,
 Vrti se sem in tja povprek;
 In če kak trn pri cesti rase,
 Potegne kurnik s škratom nase.
 Gledalcev je kar polna cesta,
 Dokler ne prideta do mesta.
 Škrat prosi Kurenta ječé,

Ceš, kaj mu porekó ljudjé,
 Pa Kurent se ne omečí,
 Še bolj poskočno naredí.
 Za oknom okno se odpira,
 Gospôda doli se ozira.
 Košarju vse se posmehuje,
 On škrta, kolne, jadikuje.
 Vse mesto vkup na trg letí,
 Ko se košar po njem vrtí.
 Vsem smili se, toda molcé,
 Piščalke se samí bojé.
 Ko škrat že komaj sope, diha,
 Kri že iz ust in nosa kiha:
 Piščalko svojo Kurent spravi,
 Ves zbegán škrat svoj ples ustavi;
 Pa komaj sape si dobí,
 Zažene kurnik in zbeží. (Dalje.)

Šentjanževce.

Prelepe, prelepe so sinje planine,
 Ko jutranje zlato jih solnce obsine:
 Žaréči vrhovi,
 Blestéči snegovi
 Omamljajo tákrat okó in srcé.

A gôri, a gôri —? samíja in grôza,
 Le orel planinski in divja je kôza;
 Tu lovec sameva,
 In daleč odmeva
 Pastirja veselega pesem z gorá.

Še niže, še niže pa virčke studéne
 Rodé nam planine, Gorenjci, brez péne;
 Pa pojte, vriskájte
 In vodo srkájte!
 Lahkó ni, ker voda srcé ledení.

Pogláj na Dolenjsko, ko solnce izhaja,
 Po vinskih gorica h nam trtje pomlaja,
 Svet-Jurij prijaše
 V vinógrade naše,
 Odpira se brstje, mladíke rastó.

Svet-Jakob nas ljubi, čisla ga dežela,
 Ker v trtje prižene nam čričkov krdela;
 In čriček glasi se,
 In grozdje zorí se,
 Svet-Míhel obêre in spravi je v sod.

Svet-Martin mi pride in vince mi krsti,
 Po pameti točim iz sodčkov po vrsti;
 Če pride Gorenjec,
 Pa tudi Dolenjec:
 Jaz njemu dam vinca, on meni srebrá.

Na božič pa strijce in tete povabim,
 Prijatelj jev tudi in kumov ne zabim;
 In žena, otroci,
 Z majolkami v roci,
 Vse zmanogre v hramček Šentjanževca pit.

Vse poje zdravice in vrišče in raja,
 Kozarček pa kroži, nam srca pomlaja;
 Majolka dotaka,
 Pa, glejte ga spaka —:
 Iz čepka prilezejo bele droží —!

A. H.

Pisma iz slovanskih krajev.

I.

Zagreb, koncem grudna 1889.

Dragi!

Pozdrav izmed bratskega naroda, prijatelj moj! Ali nisi že mislil, da sem se v belem Zagrebu izgubil, ali pa, da so me v kako luknjo vtaknili? Ali se nisi že jezil, ker ni toliko časa ne duha ne sluha o meni, dasi sem Ti pri slovesu slovesno obljubil, da Te obiščem čim preje s kakim pisemcem? Takó je, da. Le jezi se, le, zaslužil sem; priznavam, kriv sem! Odlašal sem od dné do dné, in tako se je pisanje dobro odmaknilo: še le sedaj, po veselih božičnih praznikih, ojunačil sem se vendar toliko, da sem sedel k mizici, obrezal gosje pero (jaz pišem še vedno z gosjimi peresi; takova niso tako strupena in pa ostra, kakor so jeklena) in počel izpolnjevati dolžnost prijateljsko. Kasno sicer, a oprosti!

Jedva sem se nekoliko oddahnil. O božiču so me hoteli zasipati z najraznovrstnejšimi kolači, medenimi, maslenimi, orehovimi — klek naj si imena zapomni, jaz si jih nikdar ne bodem! — z rahlimi gibanicami, s sladkimi poviticami, s slavonskimi poprenjaci, z rumenimi purani in slastnimi odójki (mali prešiček). Ni konca ne kraja tem gostijam, tako, da ti nazadnje res dosadé. Vendar, kaj tu govorim! Znam, da so Ti slaščice in obliznice deveta briga; pogovorjala se bodeva raje o čem drugem, ker Te s takimi malenkostmi samo dolgočasim.

Malo pred božičem sem prejel knjige Slovenske Matice. Borme, čast Matici! Matica se res povzdiguje, ne sicer tako, kakor hrvatska (a tega smo si sami krivi, ne Matica), vendar tako, da smemo radostno in ponosno gledati na

napredek v nekoliko letih. Upajmo, da bode razumništvo slovensko še krepkeje podpiralo prvi slovenski književni zavod. Koliko mu bode tedaj koristila, ko jo bode narod z vsestransko podporo povzdignil na oni vrhunec, kateri ji pripada, ko bode z vonjem svojega cvetja napolnjevala vse kraje slovenske domovine, bistrila vsakemu um in blažila srcé, — to pojmi le oni, kateri zna, kaj je Hrvatom Matica Hrvatska.

Zanima Te izvestno, če Ti kratko očrtam društveno življenje Matice Hrvatske, katera je ponos vsakemu pravemu Hrvatu. Dné 15. grudna 1889 ob desetih zjutraj je bila v društveni hiši glavna seja Matice Hrvatske. Čuden slučaj je, da od treh predsednikov ni mogel nobeden predsedovati. Nemila smrt je ugrabila, kakor Ti je že znano, neumornega predsednika Matičinega, Ivana Kukuljevića-Sakcinskega; že pred njim se je preselil v boljo domovino predsednik književnega odbora, Janko Jurković, a predsednika gospodarskega odbora, Radoslava Lopašića, je pridržala bolezen domá, tako, da so morali Matičarji zborovati pod predsedovanjem najstarejšega odbornika, Ivana Benkovića.

Dvanajst let je, odkar se je »Matica Ilirska« prelevila v »Matico Hrvatsko«. Domoljubi hrvatski so uvideli, da se staro, slabo in trohljivo telo ne more dolgo vzdržati, in zato so preosnovali Matico Ilirsko v Matico Hrvatsko. In ta je zapela narodu hrvatskemu novo pesem, razveseljevala mu srce z zdravo, pošteno zabavo, bistrila mu um s poučnimi ali zabavno pisanimi knjigami, širila v njem omiko, bodrila ga in hra-

brila v boju za obstanek proti tujim, besnim elementom. Res so takrat — leta 1877 — stari domorodci, zadnji a živi spomenik iz navdušene mladeniške ilirske dôbe, nekako boječe in nezaupljivo gledali na mlado Matico Hrvatsko, češ, »ne bode nič; česar mi nismo mogli, ne bodejo niti ti neizkušeni mladiči«, vendar vstrajno in neprestrašeno delovanje je premagalo vse ovire. V dvanajstih letih svojega obstanka je razdelila Matica Hrvatska čez sto knjig razne vsebine, in to v 50.000 iztisih med svoj narod; na najlepšem kraju belega Zagreba se vzdiguje v zrak ponosna palača, Matičina lastnina, a poleg tega ima imetek kakih 60.000 gld. Kdo ne bi bil vesel takega napredka v tako malo letih!

Dvanajst let, in vendar kakova razlika! Takrat — leta 1877 — je prijel krmilo Matice stari, izkušeni brodar — Ivan Kukuljević, vodil Matico varno in premišljeno sredi valov, kateri so bili z raznih stranij na mlado Matico. Letos so ga zagrebli — njega, katerega življenje je bilo nepretrgano, neutrudljivo delovanje, njega, kateri je zbral toliko dragocenostij narodnih, katere bi inače propale in se pozabile, njega, kateri je bil narodu pesnik, pisatelj, dramatik, zgodovinar, učitelj in voditelj, — a Matica, katero je vodil, ona je ostala čvrsta in trdna. — Pa ne samo on: Matico so letos zapustili tudi drugi književni velikani, najpopreje Anton Mažuranić, brat slavnega pesnika »Čengić-age« in bivšega bana, a za njim sta se poslovila od nje tudi Janko Jurković in Adolfo Veber: — ne vrnejo se nikdar več nazaj. Anton Mažuranić, eden od prvih osnovateljev Matice Ilirske in eden od njenih najtrdnejših stebrov, je zmajeval sam pri porodu Matice Hrvatske, ali vendar je ni nikdar pozabil,

in jo vedno čvrsto podpiral. Janko Jurković je deloval sam jako mnogo v Matici in povse iznenadil hrvatsko občinstvo s spisi, kakoršnih ni bilo navajeno, kateri so vsakega zabavali z zdravim humorjem, kateri so bili pisani v jedrnatem, gladkem, narodnem jeziku. A kaj naj rečem o Veberju? On je kot profesor vzgojil veliko talentov, kateri so sedaj stebri hrvatski književnosti, on je še v starosti oskrboval Matico z izvrstnimi prevodi latinskih klasikov in s »potopisom v Carigrad«. Da, zelena gomila krije te četiri matiçarje, ali njih delovanje se bode še dolgo poznalo v hrvatski knjigi in ni Hrvata, kateri ne bi navdušeno vskliknil: »Slava njihovemu spominu!«

Toda pustiva pokojnike in vrniva se k živim! Vsakdo je željno pričakoval, koga bodo izbrali matiçarji predsednikom Matice, saj je pač važno, kdo vodi društvo, tako važno za narodni razvitek. A če je bilo to sicer važno, važno je v sedanjem času. Prav sedaj se nam je toliko boriti, da se nam književnost ne okuži, in da ne ostrupi baš onih, katere bi morala hraniti z zdravilno hrano. Vendar upam, da se je našel mož, dostojen, da bode na čelu društvu, kakoršno je Matica Hrvatska; upam, da mu ne bode pri tem nedostajalo niti zmožnosti, niti volje: ta mož je vseučiliščni profesor Tadija Smičiklas. Daj Bog, da bi bil vreden naslednik svojega velikega prednika!

Ne bodem Ti našteval, prijatelj dragi, vseh mož, kateri so izbrani v odbor, le to naj še omenim, da je podpredsednikom izbran znani Jos. Eug. Tomić.

Matica Hrvatska voli tudi častne člene. Dosedaj je bila ta redka čast podeljena samo očetu slovenskega naroda, pokojnemu dr. Janezu Bleiweisu, a sedaj je podelila Matica to

časť tudi slavnemu pesniku hrvatskemu — staremu Ivanu Trnskemu. Prav je, da se onemu, kateri se je vse svoje življenje trudil na hrvatskem književnem polju, kateri je uprav oče lepe književnosti hrvatske, podeli zaslužen priznanje. Bodi to starčku v znak hvaležnosti od ljubečega naroda, a mlajšim bodi to v vspodbudo in opomin, naj delajo vstrajno.

Mnogo je izgubila Matica Hrvatska z možmi, katere sem gori omenil, vendar se ji rane toliko ne poznajo, ker so na njih mesto stopile druge sile. Res čudno, da je Matica baš v tekočem letu pokazala svojo krepčino in moč, dasi so jo zadeli dosti bridke izgube. Evo pred pol leta je izdala enajst knjig, a kmalu po novem letu izdá drugih deset. To je življenje in rast, prijatelj moj! Ali pač ne? In ako Bog dá, podala nam bode v teku l. 1890 še kakovih deset knjig. Sedaj pa seštevaj — čez trideset knjig, izbornih po vsebini in lepih po opravi — v dveh kratkih letih in v tako žalostnih razmerah, v kakoršnih je narod hrvatski! Lepo število, kaj ne? Le imenuj mi društvo kakega večjega in napred-

nejšega naroda, katero izdaje toliko in pa takih knjig, a za tako neznatno ceno!

Ne bodem našteval knjig, katere bodejo izšle v nekoliko dneh — o teh Ti bodem poročal kasneje, le toliko Ti naznanjam, da »Hrv. narodne pjesme«, katere že vsakdo težko pričakuje, ne izidejo še takoj. To bode ogromno delo, katero potrebuje časa, a izvestno bode dobro urejeno, ker ga urejujejo najizvrstnejši poznavalci narodnega blaga (dr. L. Marjanović, dr. Mil. Šrepel itd.).

Širi se Matica še vedno med hrvatskim občinstvom. Tako broji sedaj 7247 členov, za 482 več od lani. Upam, da se bode pribralo novih členov zaradi lepih knjig, katere izdaje. Posnemajmo Slovenci Hrvate in podpirajmo tudi mi bolj navdušeno svojo Matico!

Glej ga kleka! pismo je naraslo bolj, nego sem si mislil. Pisal Ti bodem zopet o priliki in upam, da ne bodeš tako dolgo čakal na pisemce, kakor si sedaj. A do tedaj, da si mi zdrav, »kao lav!«

Tvoj

Janko.

Domovini.

Boré se drugi za domovje svoje,
Boré, da v vrelcih kri po zemlji vréva,
Da bela smrt bogato žetev žanje:
Sloven le moli, v solzah pesem péva;

In dédov rod iz črne zemlje kliče,
Ki s potom, s krvjo nekđaj jo je močil;
V nesreče pričo zove si mrliča,
Da ž njimi vred gorjá solze bi točil.

Oj, vstani, stari rod, solzó povečaj,
Da vzraste v potok, v reko silovito,
Pokrije zemljo drago, se razlije
Po celem svetu — morje valovito!

Če nas ne bo, ko nas sovrag potere,
Ko zemljo sveto, dedno nam ukrade,
Ti solzno morje svetu večno pričaj
Slovenov srčne rane, davne nade!

In vspuhti v zrak, v vihar se grozni skupi,
In grom in blisk in šum in točo vzrodi:
Maščuj nas solza in preplavi vruga,
Potopi ga v Slovenov solzni vodi!

J. —ek.

ALEGORIJA.

Devetnajst leh sem preoral,
S pšenico zlato obsejal,
Z branó povlekel jih ostró,
In vanje vložil nadej sto.

Prišli so krokarji v naš dol,
Skljuvali so mi zrnja pol;
Vodé prihrule so z gorâ,
Zruvale drugi pol s polja.

Devetnajst leh sem preoral,
S pšenico zlato obsejal.
Osat mi raste mestu nje.
Kako mi je, sam Bog to vé!

J. — ek.

Črtice o rokovnjačih.

(Spisal Josip Benkovič.)

Žalostna resnica je, da smo se Slovenci do najnovejših časov premalo bavili z domačo zgodovino. Mnoge stare listine, ki so se hranile dolgo časa v arhivih, prišle so v roke nevednim ljudem, ki so jih kot ničvredne papirje požgali ali proč pometali¹⁾, ali pa so jele gniti in trohneti tako, da je sedaj težko zajemati iz njih povest naših pradedov.

Tako bi se morda izgubili v morju pozabljivosti spomini na rokovnjače, da nam jih ni Jurčič otel s svojim romanom. Rekel bode kdo: »Bilo bi prav, da bi kmalu izginilo Slovencem iz spomina žalostno rokovnjaško življenje, ki kaže le temno stran narodne prošlosti.« — Res je ta povest črna pika v slovenski zgodovini, ker se bavi z najbolj propalimi in hudobnimi ljudmi; toda brez hasni nikakor ni.

¹⁾ Pred nedavnim časom sta mi prišli slučajno v roke dve pergamentni listini datovani v Mengišu, prva v dan sv. Jerneja 1475 (kupno pismo moravškega župnika Viljema Polca, znamenito za kamniško zgodovino); druga 20. marca leta 1608, pismo Baltazarja, opata v Dunajskem Novem mestu (znamenito za Mengiš). Dobil sem ju iz rok priprostega zasebnika. Povedal mi je, da ju je vzel otrokom, ki so se na cesti z njima igrali. Kako prihajajo take reči otrokom v roke?

Prvič velja tukaj rek: »Da se resnica prav spozna, treba je čuti dva zvona«; drugič pa ta oddelek zgodovine nikakor ne meče tako temne sence na naš narod, kakor bi si kdo domneval na prvi pogled. Čitatelj bode to sam uvidel.

Sledeče črtice sem nabral po ustnih poročilih. Živé namreč še nekateri potomci nekdanjih rokovnjačev, katerim so njih stariši, dedje in pradedje pripovedovali svojega življenja žalne zgodbe. Ti so mi povedali mnogo, a le to, kar ni žalilo njih pokoljenja. Mnogo sem zvedel tudi od drugih starih ljudij, ki so nekatere rokovnjače osebno poznali, veliko sami doživeli, drugo pa slišali iz ust svojih dedov. Tako sem mogel po obeh straneh najti resnico. Tudi rokovnjaški jezik sem zajemal iz obeh virov; potomci so ga še pred nedavnim časom med seboj rabili, drugi pa so se ga od teh priučili. Govorili so ga in ga včasih še govoré, ako nečejo vsem prisotnikom razodeti svojih mislij.

Marsikaj sem moral na tem mestu zamolčati, deloma radi še živečih rodbin, deloma, ker rokovnjaška stvar ostane vedno le — rokovnjaška.

Naj zadostujejo torej sledeče črtice!

I.

Ude te roparske čete, ki je bila daleč na okrog razširjena, nazivali so na raznih krajih različno. Najbolj znana so imena: rokovnjáč, rokomávh, rokomávs in rokóvnik. Ta so jim nadeli ljudje bojda radi neke grozne, vražje prazne vere, ki jim je po njih mislih pomagala pri zločinih; naredila jih je namreč nevidljive. Drugje, vzlasti po Notranjskem, so strašili z imenom »plajšarji« ali »plajšúrji«. Tako so jih imenovali radi širokih, temnobojnih, čez kolena segajočih plaščev ali plajšev.

Rokovnjači so imeli dobro urejeno zadrugo, rekel bi, državo v državi. Na čelu vsem je stal »papež«, ki je imel neomejeno oblast čez življenje in smrt vseh podložnikov. V družbo so sprejemali moške in ženske iz vseh stanov. Stekali so se vojaški beguni, ubegli jetniki, tatovi in roparji, sploh izvržki človeštva. Ti so vstopili takoj v rokovnjaški krog, ker so bili že itak zreli za vse zločine. Opreznejše pa so ravnali z onimi, katere so sami skrivoma vsilili med-se. Dotičnika je prevzel eden pravih rokovnjačev v svojo »šolo«. S podkupovanjem, prilizovanjem in motenjem mu je moril vest in ga zapeljeval v ta ali oni zločin. To se je ponavljalo tako dolgo, da je ubogo žrtev jela zasledovati pravica, in da sta ji bili odprti le dve poti: ali ječa, ali beg. Sedaj mu je ponudil »učitelj« svoje zavetje. Kdor ga je slušal, dovršil je rokovnjaško »pre-skušnjo« in kmalu potem uvidel, kam je zabredel. Moral se je predstaviti »papežu«, ki ga je pa že popreje spoznal. Dobil je posebno rokovnjaško ime. Poslej je mogel voliti le še dvojce: smrt ali roparsko življenje; kajti rokovnjač ni smel več izstopiti iz tajne družbe. Ako se je zvedelo, da hoče dati tova-

rišem slovo, skrbeli so hitro drugovi, da se je na povelje glavarjevo poslovil tudi od sveta.

Rokovnjači so imeli svoje pristaše tudi v mestih, trgih in po vaseh. Take službe so opravljali denarja pohlepni in požrešni berači, posli, včasih celó hišni posestniki, kmetje ali krčmarji ter čestokrat uradni sluge sami. Imeli so nalogo pozvedovati, kaj svet o društvu govori, kje preti nevarnost in kje bi se moglo kaj vzeti. Vse to so poročali v glavno gnezdo. Pri ponočnih tatvinah in ropih so bili prav ti tovarišem voditelji v najskrivnejše kraje. Zato se pač ni čuditi, ako so praznoverni ljudje po tej vsevednosti in drznosti bili prepričani, da so rokovnjači čarodejniki, ki se znajo delati nevidljive.

Način, kako so rokovnjači prosili, bil je jako drzovit. Bili so v svojih nazorih pravi pravcati komunisti — ljudje, ki menijo, da ima vsakdo pravico do vsakega imetja.

Rokovnjač je prišel v hišo z velikansko gorjačo v roki, s kakoršno je bil vsakdo oborožen. Zaloputnil je za seboj vežna ali sobna vrata in se vstopil pred nje. Potem je potrkal s palico ob tla (to je bila prošnja) in molčal, kakor mutec. Gospodar ali gospodinja sta morala takoj vprašati, česa danes najbolj želi. Kar je zahteval, to je moral dobiti, sicer se dajalcem ni godilo dobro. Ljudje, ki rokovnjaških običajev niso dovolj poznali, molčali so seveda na tihi poziv prosjakov in čakali prošnje. A tudi v tem slučaju ni črhnil rokovnjač niti najmanjše besedice, temveč molčé je srpo pogledoval okrog. Ako le še nič ni pomagalo, zadrl se je surovo: »Dedec, daj!« ali »Baba, daj!« Če se je kdo jel opravičevati, da sam nima ničesar, zagrozil se je prosjak: »Vem, da imaš, sicer bi ne prestopil

tvojega praga. Ker pa imaš, zato moraš dati meni, ki nimam. Jaz imam isto pravico živeti, kakor ti!»

Previden človek se pač ni dalje upiral, videč, da se z volom ni zdravo bosti. Kdor pa se je le še obotavljal, občutil je takoj težo rokovnjaške gorjače. Ubežati ni mogel, ker so bila vrata zastavljena, klicati na pomoč pa ni smel; torej je moral rad ali nerad dati lopovu imovino na razpolaganje. Ako pa rokovnjač ni dobil tega, kar je zahteval, pometal je vse drugo po kotih, razbijal in preklinjal, dokler mu ni prišla prava reč v roke.

Tirjali so največkrat hrano, n. pr. moko, svinjsko meso, klobase, maslo, slanino itd., včasih pa tudi obleko.

Gotovo se marsikateremu čudno zdí, da ljudje niso iskali pomoči pri sodišču. Da bi smeli tožiti roparje, tožili bi jih nedvomno. Toda bilo je silno nevarno; žalostna izkušnja jih je dobro učila. Kdor se je drznil ovaditi rokovnjača, videl je včasih še isti dan svoje poslopje v plamenu, ali pa mu je odpeljala po noči »nevidljiva« roka konja, ali govedo, ali par prašičev itd. Kdo bi se stavil v toliko nevarnost? Vsakdo je volil raje manjše zlo.

Poljedelec iz Podgorja pri Kamniku je tožil nekdanj predrznega lopova. Nekoliko dnij in nočij potem so orožniki stražili hišo. Ker dolgo ni bilo slutiti nobene nevarnosti, stala je straža le še po noči. A kaj se zgodi? Nekega dne pripelje neznan človek s konjem voz skozi vas. Pred dotično hišo se ustavi, in v istem hipu planejo tovariši molčé iz bližnjega gozda. Nekateri obkolijo poslopje, drugi vderó noter in v kratkem znosijo vso hrano na voz; ker pa voz ni še poln, naložé še nekaj stolov in klopj. Dokončavši svoj posel izginejo vsi, kakor senca.

Vse to se je vršilo pred očmi gospodarja in gospodinje. Molčé sta morala zreti, kako so jima iznašali imovino. Nihče se ni smel ganiti z mesta, niti zakričati, sicer bi bilo po njem. Predno so se sosedje zavedeli, ni bilo po tatovih ni duha, ni sluha. In koliko bi pomagalo, ako bi se jim kmetje ustavili? Vnel bi se boj, nekaj ljudij bi obležalo na mestu; prej ali slej pa bi se pokazali še rudeči petelini nad njih strehami.

Kdo bi se torej drznil upirati se temu nasilstvu, ko so se celó pri belem dnevu godile take tatvine? Tolik strah je prevladal, da včasih sosed sosedu ni zaupal, boječ se, da je zaveznik rokovnjačev.

Stara žena mi je pripovedovala: »»Šla sem nekoč v gozd po drv. Poln koš sem naložila in še prav lepih gôb po vrhu. Komaj zadenem breme na ramena in storim par korakov, stopi predme velikansk mož tako nevtegoma, kakor bi z neba padel. Črn je bil, kakor zamorec, in brado je imel vso zmršeno, kakor divjak. Gledal me je pa tako grdo, da sem mislila kar kes obuditi čez svoje grehe. Nič ni zinil; le debelo palico je zasadil srdito pred menoj v zemljo in me še grše pogledaval. Precej sem zvedela, koga sem imela pred seboj. Prav pohlevno sem izpregovorila: »Mož, danes pa nisem nič seboj v gozd vzela razven kos kruha, pa sem ga že snedla.«

»Kaj, baba?« zadere se nad menoj tako silno, da sem skoro iz kože skočila. »Ti, copernica; ali ti se mi bodeš lagala? Daj sem, kar imaš; ako ne drugega, pa dušo!«

Meni je od strahú kar beseda zastala v grlu. Hvala Bogu: Ta rokovnjač je bil še dovolj usmiljen, ker me ni naklestil. Le sunil me je tako silno, da sem s košem vred prav močno telebila na tla in stresla vsa drva.

»Škrobi te vnemaj, keta čókljasta!«¹⁾ zarežal je ter odšel.

Jaz pa sem hvalila Boga, da se ni pripetilo kaj hujšega. Toda ropar me je dobro poznal, kje sem doma. Že drugi dan me je prišel domov nadlegovat. Naložiti sem mu morala mesa in najboljših klobas, katere sem hotela prihraniti za praznike. Še danes mi je žal za nje, da mi jih je požrl ta požerún. A največja nesreča je bila še ta, da je poslej prav pridno obiskoval našo hišo; in jaz, prismojenka, sem mu morala tako lepo streči. Kdo in odkod je bil ta človek, pa še danes ne vem, dasi sem poznala mnogo teh ljudij.«

Rokovnjači so imeli tudi svoje skupščine ali zборе, katere so nazivali »kurjavšče«. Vršili so se le po noči v zeló oddaljenih gozdih. K temu so se shajali navadno vsi družbini udje, tudi oni, ki so kot berači ali posestniki bivali med ljudmi. Ženske se redoma niso smele vdeleževati teh posvetovanj, le »papežinji« in najhujšim razbojnicam je bil dovoljen pristop.

Posedli so okrog velike gromade nekako po roparski starosti in pušili tobak, katerega so imeli kot tihotapci vedno v veliki zalogi. Častno mesto sta imela »papež« in »papežinja«. Prvi je predsedoval. Roparji so po vrsti pripovedovali, kod so hodili, kaj dobrega storili za družbo, kako tu ali tam ljudje o njih sodijo, kje je največ nevarnosti, in kje bi se moglo v kratkem največ pridobiti. Slednjič je vodja nekatere pohvalil, druge pokaral. Pri takih prilikah se je tudi ukrepalo, kako bi mogli tega ali onega poštenjaka spraviti na svojo stran, kako bi mogli uspešneje dražiti zasledovalce ter prekrižati njih načrte. Maščevalni naklepi so se večinoma le pri

»kurjavščih« kovali. Kdor je koga tožil, izbral je sam kazen svoji žrtvi. Seveda ni bila ta kazen v pravem pomenu. Izvršili so jo tovariši; on sam jim je bil le vodnik, včasih se je v eni noči na raznih krajih žarilo nebo. To je bilo najboljšje znamenje, da je bil pred kratkim rokovnjaški zbor.

Kdor se brez tehtnega vzroka »kurjavšče« ni vdeležil, proglašen je bil za beguna (»šorbón«), in tovariši so mu pri prvi priliki pomagali na oni svet. Toliko srca so pa vendar imeli ti divjaki, da so radi uslišali zadnjo prošnjo na smrt obsojenega tovariša. Ako je obsojenec prosil duhovne pomoči, odšel je eden po noči po bližnjega duhovnika. Cerkovnik ni smel ž njim, zvonilo se ni nič, in duhovnik je moral vsaj toliko časa imeti zavezane oči, da ga je privedel spremljevalec v kakšno divjo goščo. Komaj je prejel skesani tolovaj sv. zakramente, izvršila se je obsodba; duhovniku pa so zopet zavezali oči in ga v družbi enega tovarišev poslali nazaj. Taka pota so hodili čisto dušni pastirji, službujoči v hribovskih farah okrog Kamnika.

Po končanih »kurjavščih« se je vse križem razlegalo: »Halo, na fínfranje!«¹⁾ Rokovnjaške, ki so bile med »kurjavšči« z otroki oddaljene, jele so popevati:

»Halo, na fínfranje!
Šraci, gólcovno pritrágajte!
Makaróne bomo pahal',
Z júdovno zamáhnene.«²⁾

¹⁾ »Fínfranje« je bila veselica po »kurjavščih.« »Fínfrati« = kuriti, torej: fínfranje = kurjavšči. Razlika je le ta, da so se rokovnjači pri »kurjavščih« posvetovali in ukrepali, pri »fínfranju« pa pili, jedli in prepevali.

²⁾ Slovenski:

»Halo, na »fínfranje«!
Otroci, drvâ prinesite!
Žgance bomo kuhal',
S slanino zabeljene.«

¹⁾ Vrag te vzemi, starka neumna!

Nanosile so skupaj vsakovrstnih pijač in jedil ter pripravile velik obed. Najbolj priljubljena pijača je bila »pálenka« (žganje). Med obedom so rokovnjači prepevali svoje pesmi in z vsem svetom brili norce. Končavši »múfanje« (obed) je dajal »papež« ženam razne ukaze, n. pr. »Vahka, volhaj feškát! Kéta, šebaj pórbovne víntrat! Oltova čoklja, volhaj fosat špelúcmánov in pérnic! Dérnica, prákaj galínko in vnemaj šmól-

covne, da mi jo boš sutar pobrándala!« itd.¹⁾

»Núfanje« (obed) je trajalo tako dolgo, da so vsi siti in »papórbani« (pijani) v krogu »podrómali« (pospali). Po končani veselici so se razšli na razne kraje izvrševat grozne naklepe. (Dalje.)

¹⁾ Slovenski: »Mati, pojdi prosit! Starka, krevljaj pijače kupit! Stara šema, pojdi krast jabolk in hrušk! Dekle, ujemi kokoš in vzemi masti (masla), da mi jo boš jutri spekla!« itd.

Schopenhauer.

(Slika iz novejše modroslovne¹⁾ in kulturne zgodovine. Spisal dr. Fr. L.)

Beseda »modrost« je v dobrem glasu, in »modrijan« pomeni častitljivega moža. A ni vse to dobro, čemur pravi svet »modrost«. Prav mnogokrat delajo z modrostjo tako, kakor bi bila v istini neumnost. Pa tudi »modrijani« niso vedno častitljivi možje — pač da le nekateri, ki tega imena niso vredni.

Pa takoj v začetku ne smem modrosti in modrijanov pripraviti ob dobro ime, morebiti bi imeli čitatelji skušnjavo, da bi niti ne čitali takega spisa. Opomniti vendar smem, da zanimiv bode spis izvestno, kajti Schopenhauer je zanimiva oseba — že sama po sebi. A zanimivost tega moža prihaja še od drugodi. Da o Schopenhauerju piše in govori danes vse vprek, to je znana istina. Ali je tudi prav, to bomo videli. Da torej lahko izpregovori naš list o njem, o tem ni dvomiti. Ako ne izpregovorimo mi tukaj, govorili bodo drugi na drugih mestih.

Schopenhauer je modroslovec. Kaj je modroslovec in kdo je modroslovec, to se ne dá povedati z malo besedami; a zdí se mi, da niti z malo,

niti z mnogimi besedami ni treba, kajti beseda sama pravi, da mora tak mož, ki zasluži to ime, res moder biti. Saj ne more nikdo dati tega, česar nima sam; kako bi modroslovec učil modrosti druge ljudi, ako bi sam ne bil moder?

Ker velja Schopenhauer sploh za modroslovca, torej mora tudi moder biti, ali vsaj moral je nekdam — sedaj ni več med živimi. Svojim čitateljem bi rad pokazal, kako je bil Schopenhauer moder, kako je kazal svojo modrost v življenju in v naukih. Dragi čitatelj bode mnogo lažje umeval, kaj je novejše modroslovje, ako mu popišem enega modroslovca natančneje, kakor bi mogel umevati splošnje razkladanje. Da pa hočem tudi življenje popisati, kolikor je prav in potrebno, za to je ta razlog: Vsak človek gotovo najraje pomaga sam sebi: tako tudi Schopenhauer. Ako je njega osrečila in oblažila njegova modrost, potem utegne tudi druge; ako pa njega ni, kako bi neki oblažila druge, ki niso tako dobro spoznali njegovega nauka, kakor ga je poznal sam? Sokrata je učil n. pr. njegov nauk, naj se trudi za krepost, naj bode

¹⁾ Lani smo začeli vrsto spisov z naslovom: »Vede v sedanjem času«. Te spise bomo nadaljevali letos, a ne z enim naslovom, ampak deli bomo razne spise pod posebne naslove. To je prijetnejše za čitatelje, pa tudi za uredništvo je lažje, ker se giblje prostee.

pokoren državnim zakonom; zato je tudi Sokrat imel lepe kreposti in umrl je pokoren državni oblasti. Zato smemo reči: Sokratovi nauki so dobri nauki, ker so ga učili dobro, krepostno, srečno živeti in druge osrečevati. Kaj pa Schopenhauer? S tem vprašanjem se bomo pečali. Nikomur ne bode težko umeti razkladanja, ker bode čisto jasno, resnično, brez zvijač, pisano samo iz ljubezni do resnice.

Še enkrat opomnim, da si čitatelj pod tem imenom ne sme misliti samo kakega malopoznanega pisatelja tam gori nekje, kjer so doma ljudje nemškega imena, ampak Schopenhauer se zdi nekaterim sedanjim možem in celo ženam nekaj prerok, modrijan vseh modrijanov. Da je to res, o tem priča celo bela Ljubljana. Tukaj namreč je izhajal pred nekaj leti v založbi knjigarne, ki zalaga tudi slovenske knjige, časopis ali zbornik s čudnim imenom (a hvala Bogu, ne v slovenskem jeziku); ta je prinašal tudi spise z naslovom: »Pisma o ženskem slovstvu¹⁾«, t. j. takem, katero izvira od žen, od pisateljic. Tam sem čital v VI. pismu, pisanem »premilostni gospej« to-le: »Izprevideli ste, prečastita gospa, da so sprejele nemške modroslovke in naše novejše pesnice s posebno ljubeznijo Schopenhauerjev pesimizem²⁾ in njegovo občudovanje vzvišenih naukov Buddhe³⁾ — razsvetljenega. O tem se ne morete čuditi; kajti ne samo v Parizu so ljudje udani buddhovstvu, ampak — kakor trdi učeni Döllinger — skoro gotovo častita dve tretjini vseh ljudij Buddho kot najvzvišenejši vzor vseh krepostij. Omikancem našega časa ne ugajajo trdi nauki rimski,

¹⁾ Naznanjam, da bodem vse, kar bodem navajal od drugodi, prevajal v slovenski jezik; kjer bode treba, navajal bodem pod črto v izvirniku. To zahteva namen lista.

²⁾ Pesimizem se imenuje oni modroslovni nauk, ki pravi, da je svet jako jako slab, da, najslabši, kar je svetov le mogoče. Človeško življenje da je le nekaka muka in da je najpametnejše tako življenje končati. Pesimizem izvira od lat. »pessimus« = najslabši.

³⁾ Buddha, t. j. razsvetljeni, je učil čudno vero; najbolj pa nauk, da mora človek samega sebe ukončavati, zatirati, — da tako pride na posled v — nič ali v Nirvano. Živel je nekako 550—480 pred Kr.

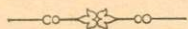
tudi ne svetohlinstvo protestantovsko: zaradi tega hité v veliki večini k buddhovstvu, katero mora krščanstvo za tako neznansko mnogo dobrega zahvaliti, k buddhovstvu, katerega pravoslovje — v svoji prvotni čistosti — je morebiti višje, kakor krščansko.« Tako se je pisalo v beli Ljubljani ali za belo Ljubljano, tako se bje resnici v obraz, tako se zasmehuje in zaničuje naša krščanska vera, in nauki grozni in nespametni Buddhovi se stavijo nad krščanstvo. A zaslugo to ima Schopenhauer, da je vero Buddhovo tako razširil med omikance, in Schopenhauer je ljubljeneec današnjih nemških modroslovk ali filozofic, kakor tudi pesnic. Iz tega se dovolj vidi, da Schopenhauer ni kaj malega, ampak mož, ki hoče na mesto krščanstva postaviti čisto drugo vero.

Še bolj se nam bode razjasnilo, kaj je Schopenhauer, ako slišimo, kar pravi sam o sebi. Schopenhauer ni mislil sam o sebi preveč ponižno. »Jaz sem zagrinjalo bolj odgrnil, kakor kateri koli izmed umrljivih ljudij.« On sam je imel sebe za tako vzvišenega nad druge ljudi, »kakor so zvezde vzvišene nad zemljo.¹⁾« To je pač dovolj. On je torej mislil, da je bil večji modroslovec nego vsi modroslovci pred njim, in da je najvzvišenejši človek izmed vseh vrstnikov, ali morebiti še človek ne. On je bil uverjen, da »od Kanta do njega ni nikdo kaj pametnega mislil o modroslovju.« Zato je bilo Schopenhauerju mnogo na tem, da bi se krščanstvo kmalu uničilo, da bi tem preje vladalo njegovo modroslovje.

Mladi čitatelj se ne smé spodtikati nad tem, da bode tu pa tam slišal kako nespoštljivo besedo o naši krščanski veri. Pomisli naj, da ima dandanes, kakor vedno, krščanska vera mnogo nasprotnikov in ti jo zasramujejo, pobijajo, kakor koli morejo. Tudi modroslovci ji niso vsi prijazni. Zato naj se nikar ne čudi, ako ji tudi Schopenhauer ni bil prijatelj. Zakaj pa ne? Poslušajmo, kako je bil Schopenhauer vzgojen, kako je živel, delal, umrl in kako je pisal.

(Dalje.)

¹⁾ Zeitschr. f. kathol. Theol. Innsbruck. 1878, p. 332.

Nekaj porabnih mislij o slovenščini v govoru in v pismu.

(Piše *France S. Lekše.*)

... Torej, ali sprejeti, ali dokaze z dokazi ovreči, tako je pošteno; in nobeden pameten človek v poslednjem primeru ne bo razžaljen.«

P. Stanislav Škrabec: „Cvetje“ VIII. 7.

Koliko je že¹⁾ let, odkar je prvi-krat izpregovoril človek! In vendar je opazal malo ne vse okoli sebe, pod seboj in nad seboj prejmer svoj govor. Ustrojstvo njegovo je proučeval še le v poznejših letih, da ne rečem v pravem pomenu besede, še le v novejšem času. Kajpada bi delali krivico Grkom in Rimljanom, ako bi trdili, da stari niso imeli pojma o jezikovni znanosti. Zakaj grške in rimske modroslovce in slovničarje²⁾ zahvaljujemo za tehnične izraze v slovnici še sedaj navadne, kakor ime samostalniki in glagol, padež, čislo, infinitiv in particip. — Stari svet, kateri nam je ostavil vzgled v različnih znanostih in v umetelnosti, ni mogel popolnoma poznati znanosti o jeziku, ker ni umeval narodov življenja in jezika. Poznal je razloček med svojim jezikom in svojim narodom — in med barbari. Poslednji so mu bili vsi, ki niso govorili grški ali pa latinski. Barbare je zaničeval Grk in Latinec ter jih imel za sužnike, nesposobne za znanosti. Še le krščanstvo, oznanjujoč enakost vseh ljudij in ljubezen med seboj, zatrla je sužnost. Pri oznanjevanju evangelja je bilo zelo potrebno

znanje jezikov: od kraja grškega, latinskega in hebrejskega, pozneje pa tudi ostalih. Kadar so se odpirali »novi svetovi« zamorski, do tedaj nepoznani, bilo je za razširjanje krščanstva potrebno učiti se novih jezikov. Oznanjevalci evangelja so seznanjevali svet s Kino, Japanom in stanovniki Amerike. In zbirali so se v društva učeni duhovni in svetovni možje v Španiji, Portugaliji, Italiji in Holandiji z namenom, da bi se učili novih jezikov. Mnogo se je tu storilo za jezikovno znanost. Vendar vsega tega ne moremo imenovati znanost v pravem današnjem pomenu besede. Zakaj bilo je še vse razmetano, razbrskano. Snovi je bilo, katera je čakala srečne roke, da jo zloži v — poslopje in iznajde zato posebno metodo. In to je storilo današnje stoletje odkrivši sanskrt. Ž njim se je rodilo primerjajoče jezikoslovje. Pred nekoliko desetletji je stopilo kot šibko dete med ostale svoje sestrice — znanosti. Sedaj pa se je že tako ojačilo in razvilo, da celó prekaša v svojem rastenju in razvoju nekatere svoje sestrice.

Namen jezikovni znanosti in primerjajočemu jezikoslovju posebej je ta, da se seznanimo z jezikovnim ustrojstvom sploh, kakor tudi da spoznavamo ustrojstvo posameznih jezikov. In znano je dosta, da vse to ne deluje brezuspešno na druge znanosti. Iznašli so namreč učenjaki primerjaje različne jezike med seboj neko sorodnost. Ta je med nekaterimi jeziki večja, med drugimi manjša. Tudi ne toliko sorodni, kakor posebno sosedni jeziki so delovali drug na drugega. Sosedni, mogočnejši jeziki so vplivali zelo na manjše in na književnosti siromašnejše jezike. Jeziki manjih slovanskih narodov nam to pričajo. Luži-

¹⁾ Gospod pisatelj piše: *vže*, vendar, *mej*, *nesem* = *nisem*, v rod. mn. ž. *i*-jevih *debel i*, ne *ij*, grčki; tudi v nekaterih drugih malih stvarih se razlikuje njegova pisava od naše. Vemo, da bi mu bolj ustregli, ako bi ohranili njegovo pisavo v teh člankih; toda — dasi radi — ne moremo oziraje se na čitatelje in pa na to, da bodo ti spisi zavzemali dokaj prostora v listu. Izpolnjevali pa bomo njegove zahteve s tem, da bomo v opombah naznanjali važnejše spremembe urednikov. Uredn.

²⁾ Kakšne zasluge imajo Grki in Rimljani za jezikovno znanost, pouči vsakega knjiga: »Geschichte der Sprachwissenschaft bei den Griechen und Römern mit besonderer Rücksicht auf die Logik.« H. Steinthal, Berlin 1863.

ških Srbov jeziku je vsekal kaj globoke rane sosedni mogočnejši, v književnosti bogatejši jezik gospodljivega Nemca. Tudi drugim sosednim slovanskim narodom so zatrosili v jezik mogočnejši narodi, izrečno Nemci, ne malo tujščine. — Tudi neki »evropejizem«, pravi prvak slavistike Miklosich, opažamo v jezikih. To je prilikovanje ali asimilacija med raznovrstnimi jeziki. V novejšem času namreč so si izposodili nekateri jeziki vsled omike, izobraževanja in silnega in vednega občevanja med seboj marsikaj od drugih, soseb v skladnji. S tem se hočejo, rekel bi, nekako zenačiti v duhu.

Pa ni samo sintaktična tujščina, ampak tudi leksikalna je v slovanskih jezikih. Srbščina in hrvaščina imata obilo besedij iz turščine. Hrvaščina trpi zbok nemškega in laškega vpliva. O italijanskem vplivu na kajkavsko-hrvatsko književnost je pisal že Jagić.¹⁾ Napake zoper srbski jezik pa je že pred nekoliko leti razkril Bošković²⁾; razkriva jih še vedno ter podaje v raznih listih srbskemu čitateljstvu Živanović.³⁾ Velik vpliv tujščine nahajamo v spisih, kakor tudi v govoru pri Slovanih, katere so dovele zgodovinske, državne in cerkvene razmere v tesnejšo zvezo z Nemci. Češki spisi iz XVII., XVIII. stoletja kakor najnovejša književna dela, polna ali vsaj natrošena germanizmov nam pričajo isto. Hatala je napisal debelo knjigo »Brus«, kako se treba izogibati tujstva in je nameščevati s češkimi izrazi. Mnogo hibi zoper češki jezik pa je podal pridni dialektolog Bartoš v svoji slovnici in v nekih listih.⁴⁾ Ne toliko nemškega, kakor latinskega vpliva nam kažejo poljski spisi iz XIV., XV., XVI., XVII. stoletja. Tega tujstva se ni mogla otresti poljska jezikovna kritika ni v sintaksi ni v leksiku tudi v novejšem času. Celó veliki ruski narod ni ostal brez tujega vpliva. Razlog temu pa je, da se je mesto na-

rodnega jezika oblastno šopiril cerkveno-slovenski jezik.

Potemtakem ni čuda, da se je zatrosilo marsikaj tujih plev tudi v jezik Slovencev, obkroženih od vseh strani od tujega življa. Državne, zgodovinske razmere, trgovski in izobraževalni odnošaji so dovajali Slovence v vedno dotiko z Nemci in Lahji. Tedaj se ne smemo čuditi, da opažamo že v našem najstarejšem spomeniku t. j. v »brižinskih spom.« vpliv nemške grafike. Nemško plemstvo je delovalo s svojimi naselbinami med Slovenci soseb na podložne jim Slovence. Omika, izobraževanje v srednjem veku je bilo pri nas, kakor po drugodi, v latinščini. Latinska in še bolj nemška skladnja (tudi leksik nje ni čist), kakor sploh velik vpliv nemškega jezika in duha molí iz vsakega našega književnega dela. Zlasti kar mrgoli germanizmov naš jezik v pravnih ali juridičnih spomenikih n. pr. v »vino-graškem zakoniku«, »kranjskega mesta rokopisu«; pa kako tudi ne, saj brez germanizmov ni »confessio gen.« celovski rokopis, — torej prvi naši spomeniki. In v tem je še hujši jezik Trubarjev, Dalmatinov, Kreljev, pred vsem pa piscev XVII. in XVIII. stoletja. Izobraženi so bili v tujem jeziku. Razven tega je bilo pa tudi mnogo Nemcev in Lahov do najnovejšega časa med duhovniki, pri nas edinimi sredniki med prostakom in izobražencem. Ti so nam zatrosili mnogo plev med čisto narodno govorico. Bilo je tudi domačinov, iz svojega rodú izšli duhovnikov — pa sestavljali, pisali so svoje govore, pridige v latinščini, dasi so jih govorili po slovensko.¹⁾ Nekaj jim je zmirom ostalo tujega — ker domačo govorico so pozabili za svojega šolanja in jo premenili v tujo.

V novejšem času imajo pa na vesti mnogo — da ne rečem vsega tujstva v našem jeziku v pismu in govoru — naši olikanci, pisci in dopisniki v razne časnike. In temu se ne čudimo, ker vemo, kako se pri nas izobražuje večina. Skoro vsi naši olikanci so izšolani v

¹⁾ Rad j. a. V. str. 222.

²⁾ Jovana Bošković-a Skupljeni spisi sve-ska 1. U Beogradu 1887.

³⁾ Stražilovo in Kolo »Branič srbskega jezika«.

⁴⁾ Cfr. Mluvnice jazyka českého Skladba. Sepsal František Bartoš. V Brně 1886 in »Obzor« 1888.

¹⁾ O tem menim pritegnil bode vsakdo besedam g. V. Oblak-a, kar o tej reči piše v »Letopisu Matice Slovenske« 1889 str. 123.

nemških šolah. Mnogo let so občevali samo v nemškem jeziku in še morajo, ako jih njihov poklic ni odtegnil nemškemu. Ni čuda, da se jih je poprijel v marsičem »nemški duh«. Tega otresti se pride pa malokateremu na pamet. Zato pa »menda nikder ni naroda«, piše pokojni Erjavec, »kateremu bi lepota in čistota svojega jezika bila tako malo na srci, kakor slovenskemu in da nikder pisatelji s tako pišivim znanjem in toli majhnim spoštovanjem do svojega jezika ne hodijo na svoje delo, kakor pri nas.«¹⁾ »Vsaj je že strašno, kako pačijo slovenščino«, pisal je nedavno nekdo. Da je temu res tako, menim, oporeka mi ne nikdo, ki pozna nekoliko slovenščino. Tujih neslovanskih, pa tudi slovanskih, srbskih in ruskih besedij kar mrgoli v našem jeziku, in sicer tam nepotrebnih, kjer imamo dovolj domačih. Potem skladnja naša — mnogokrat je nemška in laška. Slovenske besede moramo zmirom obleči v domačo rjuho, t. j. gledati nam je na razvitek slovenskega jezika, na naše glasoslovje in zgodovino. Poslednja je zelo tehtna. Zakaj vsaka beseda ima svojo. In etimologija besedij brez zgodovine njihove je le »zidanje na pesek«, veruj ji, kdor hoče. In kako se taka šopiri po naših učenih in neučenih knjigah in časopisih!

Zavozili smo v slovenščini že v marsičem daleč. In »ako razvijanju književnoga jezika mi ne dajamo pravac« — lahko rečemo o slovenščini, kar je rekel učenjak Novaković o srbščini²⁾ — »ne čuvamo ga i ne krešemo, opasnost je, da taj jezik ne podivlja i ne razstroji se.« Če se bomo zmirom pulili za pravorečje in pravopisje, poreče mi lahko kdo, kdaj se polotimo tedaj znanstvenega dela! Jaz mislim, da prvo je potrebno, drugega pa opustiti ne smemo. Če bomo še za naprej, ne meneč se za bitje in ne-bitje, vedno le tavalili v dvomih, pričakovati ne moremo pravega napredka. In ako se kaka dva zaradi kake oblike zlasata — zaradi tega ne bode bil v nobenem zvoniku plat zvona. In takih oblik in tudi po-

grešnih — zaradi katerih bi že učenec kaj takega zaslužil — je dovolj po naših knjigah, časnikih in v navadnem govoru olikancev. In nekaj takih napâk v slovenščini podajati čitateljem »Dom in Svet«-a je namen mojih vrstic. Učenih in Bog vé kako premišljenih preiskovanj ne pričakuj! »Porabne (praktične) misli o slovenščini« sem imenoval rečene vrstice. Vendar za malosti pa vsega tega ne imej, kar bodeš čital; ker treba pomniti, »da iz malega raste veliko«. In ako le ena beseda ni prava, ali celó prava črka kakšni besedi nestaje, kjer bi jo imeti morala — pravilno ne govoriš in ne pišeš. Vse ima svoj razlog. Kar bodeš čital . . . »torej ali sprejeti ali dokaze z dokazi ovreči, tako je pošteno; in nobeden pameten človek v poslednjem primeru ne bo razžaljen«. In ker »je priznana dolžnost«, piše naš veleučeni škof dr. M. Napotnik,¹⁾ »da se poznejši pisatelji opirajo na resnično dokazane nauke poprejšnjih avktorjev; ker sicer ni koristnega napredka v vedi in znanosti«, ozirali se bomo i mi v svoji razpravi vedno na že dokazane oblike in jih bomo podajali z dodatkom ali brez dodatka ali dopolnitve, navedši avktorja in njegove dokaze. Primeri in napake se ne bodo vrstile ena za drugo, ampak čital jih bodeš, kakor sem si jih izpisoval iz raznih časopisov in knjig. Teh ne bomo zmirom navajal. Zakaj do stvari in resnice mi je in ne — do oseb, katere pišejo knjige in časopise. Zatorej mi tudi nihče ne bode mogel oponositi, »da bi ga javno popravljal«! Vendar bode pa treba sem ter tam pokazati iz knjig, kako se je že razširila kaka napaka med pisce in pisatelje. Mnogi, obljubim, niso si v svesti svojih napâk. In ako se ne raztolmačijo, ne razbistrijo, ostanejo še dalje. Zakaj »The who do not feel the darkness will newer look for the light«²⁾, pravi trezevi Anglež.³⁾ In to je vzrok zakaj se moramo učiti bolj natanko

¹⁾ »Slovan« 1884, str. 277.

²⁾ »Kolo« 1889, Belgrad.

¹⁾ Sveti Viktorin, škof Ptujski, cerkveni pisatelj in mučenec . . . dr. Mih. Napotnik. Dunaj. str. 175.

²⁾ Po slovensko: »Kdor ne čuti mraka, ne bode se potrudil, da poišče luči.«

³⁾ Buckle, Hist. of. Civ.

slovenščine. Inače ne bomo dosegli toliko zelenega edinstva v govoru in pismu. Veselilo bi me, ako bi moje vrstice k temu kaj pripomogle!

1. „**Zahvaliti.**“ Koncem starega leta navadno izrekajo zahvalo časnikarji svojim naročnikom in sotrudnikom. Ker »sveta dolžnost nam je«, piše uredništvo »Vrtčevo«¹⁾, »da se prav iskreno zahvalimo vsem onim...« Enako druga. Prav lepo je to in pošteno, ali — ne dobro rečeno po slovensko, zakaj »zahvaliti se« je nemčizma, t. j.: sich bedanken.²⁾ Naš starejši jezik, kakor tudi drugih Slovanov, pozna le »zahvaliti koga za kaj, komu na čem« — brez se. Po takem tudi krivo uči gosp. profesor Jos. Lendovšek, pišoč v »Zvon«-u³⁾ na str. 689:

»Pri odstavku II. pa se naj omenijo izrazi: zahvaljati se na čem, ...« Zakaj — pokažejo naj primeri iz »Dalmatina«.⁴⁾ »Obtu imamo my ... inu de Gospvda Boga sa take dobrute, ktere je on nym ifkasal, zhaftimo inu

sahvalimo, ...« Predgovor ... »Nihzhe mi nej svejst, nihzhe me ne sahvali sa moje dobru djanje.« Sirah XX. — »Ali vfaj de nifhter hudiga nesturifh ... temuzh sa vse tu sahvali tīgá...« XXXII. ibd. »Sramuj fe, de hudu obftoifh v' rajtmgi, inu ne sahvalifh, kadar tebi gdu dobru vsda.« XLII. ibd. Cfr. XLVII. LI. »Potle fo ony domou fhli, fo sahvalili inu zhastili Boga s' pejtjem.« I. Mak. 4. ... »Lipu sahvali tīgá Vifhigafarja Onja.« II. Mak. III. »inu je Onia sahvalil.« ibd. — »Je-li on sahvali tīgá iftīgá Hlapza.« Luk. 17. ... »Ozha jeft sahvalim tebe, de fi ti mene vflifhal.« Jan. XI. Razven teh in še mnogih drugih primerov v sv. pismu dokazuje našo trditev tudi srbski jezik. »Zahvaljajući mu na ovom lepom prilogu.« ...¹⁾ Brez povračavnega zaimka je tudi: ruski: благодаритъ; francoski: rendre grâces à, remercier, v našem pomenu v navadi.

2. „**Kazniti, kažnjevati.**“ V ničemer se menda pri nas toliko ne greši, kakor pri pretvarjanju glagolov iz ene vrste v kako drugo. Soseb se dogaja to pri glagolih IV. vrste, katere pretvarjamo v V. in VI. vrsto. (Dalje.)

¹⁾ »Vrtec« v Ljubljani 1889. str. 208.

²⁾ Cfr. Deutsch-Slovenisches Hand-Wörterbuch. Anton Bartel. Klagenfurt 1889, str. 37.

³⁾ »Ljubljanski Zvon« 1889, str. 689. XVIII. Janežičeva slovenska slovnica.

⁴⁾ T. j. »Sv. pismo.«

¹⁾ »Kolo« Belgrad 1889 št. 1. itd.

Čutno predstavljanje, pa mišljenje in zakoni mišljenja.

(Modroslovna razprava. Piše dr. Ivan Svetina.)

Kakor je stvarnik vsakemu človeku v srce zapisal npravni zakon, po katerem naj se ravna vsa njegova dejanja, tako je dal tudi človeškemu umu vodilo, po katerem naj bi se ravnalo njegovo mišljenje. Najprvotnejša vevljanja tega vodila imenujemo zakone mišljenja. — Kdor hoče, da bi njegovo dejanje imenovali dobro, mora izpolnjevati npravni zakon. Ako ta zakon prestopi, rečemo, da je ravnal napačno, slabo; in celó sam mora obsoditi dotično dejanje. Enako

sodimo o človeškem mišljenju. Kdor hoče resnico spoznati, mora se v svojem mišljenju vseskozi ravnati po zakonih mišljenja. Komur smo dokazali, da je grešil zoper kateri izmed teh zakonov, temu smo dokazali zmoto v mišljenju, in brž, ko se take zmote zavé, mora kot neresnično zavreči sam svojo misel, ako išče in ljubi resnico.

V posameznih slučajih ni težko povedati, da je kako dejanje nasprotno npravnemu zakonu. Teže pa bi bilo v sistematičnem redu navesti vsa vele-

vanja prirojenega nramnega zakona. Tako je tudi z zakoni mišljenja. Od nekdanj so se misleči ljudje ravnali po njih, a naštetih jih zna malokdo. Kdor se je učil logike, ta se spominja, da je neko poglavje šolske knjige imelo naslov: »Zakoni mišljenja«, v nemškem jeziku: »Denkgesetze«, ali pa: »Principien des Urtheilens und Schliessens«. Večinoma se navajajo tu štirje zakoni v različnih knjigah sicer v različnem, vendar navadno v sledečem redu:

1. Zakon zadostnega razloga (*principium rationis sufficientis*).

2. Zakon istosti (*principium identitatis*).

3. Zakon protislovja (*principium contradictionis*).

4. Zakon izključenega tretjega (*principium exclusi tertii seu medii*).

V šolskih knjigah, po katerih se sedaj na gimnazijah navadno uči logika, obdelano je pa ravno to zanimivo poglavje precej površno in slabo razloženo.¹⁾ Ako se le v nekaterih suhih izrekih navajajo zakoni mišljenja, zdé se kakor nekako prazno govoričenje, kateremu se sicer ne dá oporekati, ki je pa brez pravega namena in pomena. Ako se pa na primernih vzgledih pokaže, kako se v navadnem življenju in v znanstvenem mišljenju vedemo po teh zakonih, in kako prestopanje enega ali drugega izmed njih vodi do zmote in napačnih nazorov, potem je nauk o zakonih mišljenja ne le lahko razumljiv, ampak tudi jako zanimiv. Zato mislim, da ustrezem vzlasti gimnazijskim učencem in upam, da tudi drugim čitateljem tega lista, ako razložim zakone človeškega mišljenja kolikor mogoče razumljivo in tako, da se bode na primernih vzgledih

¹⁾ Nekoliko bolje od drugih šolskih knjig obdeluje zakone mišljenja Kaulich-ova logika (*Logik* v. Dr. W. Kaulich. 1869; str. 23–39), na katero se gledé te tvarine naslanja tudi dr. Križan v svoji slovenski logiki (*Logika*. Prijatelj modroslovja napisal dr. Josip Križan. 1887; str. 5–8).

ne le razvidel njihov pomen, ampak se bode pokazala tudi njihova važnost.

Ako hočemo uspešno govoriti o zakonih mišljenja, moramo preje dobro vedeti, kaj je mišljenje. Natančno moramo to duševno delovanje ločiti od drugih sorodnih pojavov duševnega življenja, zlasti od onih, ki so prvotnejši od mišljenja, pa vendar s poslednjim v tesni zvezi, ker se na njihovi podlagi razvije mišljenje. Zato se mi zdi potrebno, da najprej govorim o mišljenju sploh ter pokažem bistveni razloček med čutnim predstavljanjem in mišljenjem; potem mi bo še le mogoče jasno razložiti zakone mišljenja, kar je zame prvotni namen. Moja pravica bode torej imela dva dela, kakor kaže že naslov. A tudi prvi del, ki bode drugemu nekak uvod, razkril nam bo že sam zase neko jako važno resnico, to namreč, da je človeška duša bistveno različna od tako zvane živalske duše. Zaman se sklicujejo oni, ki bi imeli radi opice za svoje pradede ali strijce, na podobnost človeškega in živalskega telesa. Ako bi bila ta podobnost tudi večja, nego je v resnici, vendar je duševno delovanje človeško ne le na višji stopinji, ampak tudi bistveno različno od vseh pojavov živalskega življenja, da se žival s človekom niti primerjati ne more. Čutne predstave ima sicer tudi žival, a če si mislimo čutno predstavljanje tudi na najvišji stopinji, vendar to še ni nikako mišljenje. Da se na podlagi čutnega predstavljanja razvije mišljenje, potrebna je — to se bode jasno pokazalo — popolnoma nova moč, kakoršne nima nobena žival, potrebna je netvarinska z umom in prosto voljo obdarovana duša, ki sicer s pomočjo telesnih čutil sprejema čutne predstave, a jih ima v svoji oblasti, ter jih more vladati modro in svobodno, kakor razumen in mogočen vojskovodja mnogoštevilno vojsko. (Dalje.)

SLOVSTVO.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

Knjige „družbe sv. Mohora“ za leto 1889.

(Dalje.)

„Življenje našega Gospoda Jezusa Kristusa“ po besedah sv. evangelistov. Sp. I. Skuhala, kn.-šk. duhovni svetovalec in župnik ljutomerski.

Znano je, da nam štirje evangelisti ne opisujejo evangelijskih dogodkov v istem redu, da nam nobeden ne podaje vse tvarine, da se tu in tam tudi nekoliko razlikujejo v pripovedovanju istih dogodkov, istih nauk. Zato se ne čudimo, da so se pismouki že od prvih časov krščanstva prizadevali, kolikor mogoče natančno določiti čas, kdaj se je to in ono dogodilo, ter sestaviti iz štirih evangelistov eno celotno zgodovino žitja in bitja Gospoda našega.

Počeni od Tacijana, ki je sestavil okrog l. 170 po Kr. evangelijsko harmonijo z imenom Diatessaron, t. j. evangelje iz štirih sestavljeno, do 19. stoletja imamo celo vrsto takih del katoliških in nekatoliških pisateljev v latinskem in v drugih jezikih. (Prim. *Historica et critica Introductio in U. T. Libros sacros Rudolphi Cornely S. J. Vol. III. pg. 278 seqq. Parisiis, 1886.*)

A ti pisatelji si v svojih sestavah evangelijskih dogodkov močno nasprotujejo. — Tudi naš č. g. pisatelj je hotel sestaviti zgodovino življenja našega Gospoda po časovnem redu, a pri tem držati se vseskozi besedij svetega evangelja. Za to delo ga prav iskreno zahvalimo. Primerjati je smemo nemškemu Lohmannovemu delu, le da ima to — dasi v prvi vrsti duhovnikom namenjeno — mnogo razlagalnih opomb, kar pri našem delu z žalostjo pogrešamo. Z veseljem priznavamo, da je sestavljeno po pravih načelih. Res je sicer, da se bodo »harmonisti« težko kdaj popolnoma zedinili, v katerem redu so se vrstili manjši dogodki Gospodovega življenja, zlasti gledé čudežev, katere nam opisuje sv. Matej v 8., 9. in 10. poglavju. Vendar o glavnih dobah javnega delovanja njegovega, oziroma o štirih Velikih nočeh v življenju njegovem ne bode več neednosti. Gospod Skuhala se drži dandanes skoro obče sprejetega načela, da pišeta sv. Luka in sv. Janez po pravem časovnem redu. Prav bi bil torej storil, če bi se bil po tem načelu ravnal tudi v zunanji razdelitvi svojega dela. Knjigo je namreč razdelil v tri dōbe: 1. mladost, 2. javno življenje in učenje in 3. trpljenje in povelicanje našega Gospoda. Povelicanje bi bilo po naši sodbi dovolj imenitna dōba sama zá-se. V drugi dobi bi pa bila želeti še razdelitev v pododdelke, morda tako-le: 1. pripravljane za mesijansko delovanje; 2. mesijansko delovanje do prve Velike noči; 3. od prve Velike noči do druge; 4. od druge

do tretje; 5. od tretje Velike noči do prihodnjega praznika šotorov (prim. Janez VII, 2); 6. od tega praznika do praznika posvečevanja tempeljna (prim. Jan. X, 22 in I. Mak. IV, 56. 59; II. Mak. X, 6—8) in 7. od tu do njegovega trpljenja. — 8. in 9. točka v I. dōbi (str. 14 in 15) bi se bili morali po našem mnenju premeniti, ker nas prav nič, razun razvrstitev dogodkov v cerkvenem letu, ne sili misliti, da so Trije Modri Božje Dete prej molili, kakor 40. dan po rojstvu. Tudi sodimo, da je imel Gospod »gorsko pridigo« (Mat. V, VI in VII; Luk. VI, 20—49) še le med drugo in tretjo in ne že med prvo in drugo Veliko nočjo.

Na čelo vsaki točki je napisal g. sestavljavec »kratek zapopadek ali kakšno potrebno pojasnilo«, kakor sam pravi. Kratka vsebina pred vsakim odstavkom je res prav primerna. O »pojasnilih« pa je v knjigi pač malo, le premalo sledú. Samo eden vzgled! Stran 7 in 8 sta navedena pod štev. 4 rodovnika (Stammbaum) Jezusa po sv. Mateju (I, 1—17) in sv. Luki (III, 23—38) brez kakega pojasnila!

Ker je sv. pismo tu in tam dovolj težkoumljivo, zato so cerkvena določila gledé izdaj v domačem jeziku (lingua »vulgaris«), oziroma gledé čitanja sv. pisma (!) v maternem jeziku precej stroga. (Prim. »regula IV. Indicis« z odlokom kongregacije »Indicis«, potrjenim po papežu Benediktu XIV. 13. jun. 1757 in Gregoriju XVI. v okrožnici 8. maja 1844.) Dasi je naša knjiga potrjena po celovškem knezoškofovskem ordinarijatu, bojim se vendar, da bodo morali duhovni pastirji sem in tja odsvetovati, naj je ta ali oni Mohorjan ne čita, ker bi utegnili nekatrim dvomljivcem brez razlage več škodovati, kot koristiti. Iz tega vzroka se pridružujem tudi jaz želji, izraženi v »Duh. Pastirju«, VI. list, str. 672: »naj bi nam družba k tej knjigi preskrbela primeren komentar«! Pristavljam pa še željo po precej obširni razlagi, z ozirom na to, da je velika večina Mohorjanov priprosta, neučena, katerim treba torej razlagati natančno, pa domače.

»Življenje našega Gospoda Jezusa Kristusa je nam uзор življenja, po katerem bi se mi morali ravnati.« Ta misel izražena v začetnih besedah pisateljevih je bila menda povod, da je začel knjigo spisavati in da jo je družba izdala. V to svrho pa bi bil moral vsekako konec odstavkov povzeti tudi npravstvene nauke ter jih našega ljudstva razmeram primerno prirediti. Knjiga tako urejena s pridejanimi razlagami in z npravstvenimi nauki bi bila pravi zaklad; tako pa bode javaljno dosegala vzvišeni namen; vsaj v oni meri ne, kakor bi bilo želeti. Sv. cerkev nam sicer čita ob nedeljah in praznikih posamezne odlomke iz evangelja, ali ob enem ukaže duhovnikom, naj dotične »perikope« ver-

nikom tudi razlagajo in na življenje obračajo. V tem smislu naj bi torej družba oskrbela Slovencem novo izdajo te knjige, če tudi v več snopičih. »Kristusovo življenje in smrt v premišljevanjih in molitvah«, izdano po družbi v devetih snopičih od l. 1868 dalje bi pri taki novi izdaji knjige g. Skuhale še vedno ohranilo posebno svojo vrednost.

Jezik v knjigi je lahko umeven, pisava prostemu ljudstvu primerna, le premalo dosledna; n. pr. str. 165: dnij, a str. 166: dnevvov. Odo-
brujemo, da pisatelj piše evangelje, a, v srednjem spolu (str. 165); od tod prislov evangelijsk, mesto evangeliij, ija, evangelijsk.

Gledé podob, katerih je v knjigi 12, opomnimo, da so sploh lepe; manj so nam vseč zadnje tri. »Jezus na križu«, str. 196 pa nasprotuje tekstu na str. 198, kjer čitamo: »Poleg križa Jezusovega pa so stale njegova mati« itd. Torej stala je Marija poleg križa in ne bridkosti potrta slonela, kar je zelo značilno za-njo in za krščanstvo.

dr. Jos. L.

Dostavek uredništva. Namen odbora družbe sv. Mohora je pač bil ta, da bi dal udom v roke za premišljevanje in za nauk popis življenja Gospodovega po besedah sv. pisma samega. Ta namen je vse hvale vreden. Gospod pisatelj pa je dovršil delo, ki je samo na sebi dobro, toda za družbin namen ni popolnoma primerno. Razloge je povedal naš gospod ocenjevalec. Le neko namero sem še našel, katero je imel odbor in pa gospod izdajatelj — katera bi se morala tudi bolj poudarjati —: da naj namreč ljudje ob nedeljah in praznikih poiščejo dotično evangelje, ki so je slišali v cerkvi ter pazno prečitajo doma. Ker so v cerkvi slišali razlago, umevali bodo lahko, kar je v knjigi, tudi brez postranske razlage. Duhovnim pastirjem bi jaz svetoval, naj svoje vernike na to opozoré in jih poučé, kako naj se knjiga rabi. S kazalom, ki je ob koncu knjige, pomaga si lahko čitatelj. Tudi naj jim povedó, zakaj bodo našli v knjigi tu pa tam nekoliko drugače, kakor so slišali s prižnice. Ako ljudje tega ne zvedó, ne bodo si mogli misliti, zakaj je v knjigi drugače, nego se bere na prižnici. Prav bi bilo, da bi bil gospod pisatelj sam to opomnil v predgovoru.

Oblika jezikovna se oklepa večinoma Wolfvega slov. sv. pisma (5. zv., 1856). Prirojene pa so oblike primerno sedanji slovnici. Neprimerni izraz na str. 153 naj se v drugi izdaji odpravi.

Izmed virov sem našel zlasti eno knjigo, iz katere je pač zajemal, ali na katero se je opiral gospod pisatelj, in ta je: »Das wahre Leben Jesu«, dargestellt von dr. F. X. Himmelstein. Würzburg, 1866. Skoro ista razdelitev, ista razvrstitev. Morebiti se je naslanjal nemški pisatelj sam na druge vire; a med našim slovenskim »življenjem« in nemškim se kaže sorodnost celó tam, kjer se razlikuje v izrazih gospod slovenski pisatelj od slovenske izdaje sv. pisma. Tako n. pr. pravi v pripovedovanju o dveh slepih pri Jerihi Gospod slepcu: Vulg. Marc. X., 49: »Animaequior esto!«, slovenska Wolfova izdaja: »Vesel bodi!«, Himmelstein (p. 126): »Sei getrost!«, Skuhala: »potolaži se!« Zakaj bi se ne naslanjal na dobre vire? A tudi prosto se je gibal, kjer se mu je zdelo primerno.

Nemška knjižica ima male opazke. Kritika mora tudi opomniti, da je pod nekaterimi napisi v knjigi gospoda Skuhale nekoliko razlage poleg vsebine; ta naj bi pač bila po namenu pisateljevem namestu druge razlage. Tako ménim, ne smemo preveč očitati tega nedostatka gospodu pisatelju; tudi zaradi tega ne, ker razlagajo v tej sestavi besede enega evangelista to, kar piše drug evangelist. Taka sestava je res že neka razlaga. — Rad pohvalim tudi lično, ljudstvu primerno zunanjo obliko.

(Konec.)

„**Bela žena**“ ali prva reč med štirimi poslednjimi. Spisal Slovencem za novo leto 1890 kanonik dr. Ivan Križanič. V Mariboru. V založbi katoliškega tisk. društva. Tisk tiskarne sv. Cirila. Str. 61. 12°. — Ta knjižica znanega gospoda pisatelja govori o smrti v živi, a nekoliko šaljivi besedi, ter navaja veliko zlasti domačih vzgledov, kar je posebno hvale vredno. Jezik je domač, slovničar bi tu pa tam imel priliko kaj opomniti, a sploh je pa ta knjižica izvrstno novoletno darilo za vse, ki želé tako živeti, da jim bode smrt lahka in srečna.

„**Popotnikov koledar**“ za slovenske učitelje, 1890 l., s popolnim šematizmom šolskih oblastnij, učiteljišč, ljudskih šol in učiteljskega oboja po Južno-Štorskem, Kranjskem, Primorskem in slovenskem delu Koroškega po stanju v začetku šolskega leta 1889/90. IV. leto. Sestavil in založil Mihael J. Nerat, nadučitelj in Popotnikov urednik v Mariboru. Maribor. Tisk tiskarne sv. Cirila. 12°. Str. 183. Pridejanega je tudi nekaj praznega papirja kot »Bilježnica«. Cena komadu je 1 gld. 25 kr. s poštino vred; dobi se pri upravnistvu »Popotnikovem«. — Obširni naslov že naznanja, kaj je v tem koledarju. Priznavamo, da je za ta namen res vrlo sestavljen. Posebno imenik šol in učiteljev je učiteljem nenadomestljiv. Kolikor sem se mogel prepričati o lanskem koledarju in ob drugih prilikah, trudi se gospod urednik, da se smejo na šematizem čitatelji zanašati. A smer ali pot tega »vademecum«a nam povsem ne ugaja. Pod nadpisom »učiteljeva knjižnica« podaje imenik priporočbe vrednih knjig, ki naj služijo učitelju v daljno izobrazbo. In v tem imeniku nahajamo vsaj eno knjigo, kateri se »priporočba« nikakor ne more nadpisati; prav narobe. Nasproti bi se pa tudi v slovenskem jeziku še marsikaj dobilo, česar naj bi se učitelj ne sramoval. Toliko dovolj! Gospod sestavljatelj to umeva in upamo, da bode v prihodnjem letniku nedostatke odpravil, katere mu sporočim v posebnem pismu, ker sodim ugodno, da se je to zgodilo iz nepaznosti ali deloma tudi iz odpustljive nevednosti. Zunanja oblika je lična in se more meriti z obliko najlepših koledarjev.

(Dalje.)

Dr. Fr. L.

HRVATSKO SLOVSTVO.

(Spisal J.—è.)

Knjige „društva sv. Jeronima“ za l. 1889.

(Dalje.)

V tretji knjižici nam podaje društvo Tolstojeve: „**Pripovijedke za puk.**“ — Preveli I. Z. Gojtan i Stj. M. Lukić. — 2. sv. 8.º st. 68.

Cena 20 kr. — Knjižica obsega šest pripovedek: prve tri so Tolstojeve, zadnje tri pa ménim da ne, vsaj dve od njih ne, dasi prelagatelj tako sodi. Znano je, da ima Tolstoj v svetovni književnosti kaj lepo mesto. Njegova dela se prevajajo na vse svetovne jezike in čitajo veliko. Torej je zelo umestno, da nekoliko o njem pregovorim.¹⁾ Ne bodem govoril o Tolstojevem življenju, niti o njegovih prvih pripovedkah, niti o njegovih znamenitih romanih: »Vojna in mir« in »Ana Karenina«, nego bodem pregovoril le nekoliko o Tolstoju od l. 1878, ker je tedaj nastopil novo življenje in tedaj je začel pisati tudi »Pripovedke za narod«, katere je lani in letos društvo sv. Jeronima podalo svojim členom.

Tolstoj, kakor sam priznava, živel je vse svoje življenje, izvemši 14—15 let svoje mladosti, kot nihilist, t. j. priznaval ni nobene vere. A l. 1878 je začel verovati v vero Kristusovo, katerega ljubezen, ponižnost, potrpežljivost in pa krotkost je občudoval že od nekdaj. In žalibog, da ni ta znameniti pisatelj vendar prišel na pravo pot ampak zašel daleč. Ni se vrnil k veri očetov in po njej v katoliško cerkev, marveč poprijel se je povse protestantovskih nazorov o svobodnem tolmačenju sv. pisma. Tako si je izbral par stavkov, katere pa obdeluje bolj s čustvom, kakor z razumom. Po teh stavkih kritikuje vse dosedanje verske in modroslovne nauke. On obsoja vsako cerkveno oblast, zamuje glavne istine krščanske vere (on je sam sestavil pet zapovedij Kristusovih), taji, da je naš zadnji namen onkraj tega življenja, zabranjuje vsako vojevanje med narodi. Naš zadnji namen — pravi — je v tem življenju, v naših otrokih, v naši družini, v našem narodu, v človečanstvu — v vsem, kar ne umrje z osebnim življenjem. Zató živi vsakdo delavno, pametno, enostavno, skrbi za ženo in otroke, a izkorenini vsak lišp, sovraštvo, kreg, maščevanje, častilakomnost, naslado in skopost! — To so Tolstojevi nazori in te nazore propoveda in obdeluje v svojih pripovedkah za narod. Ali Tolstojeve zapovedi niso zadostne, ž njimi ne bode izkoreninil vseh zlih navad, ne bode odpravil vojske in drugih škodljivih naprav; istotako je potrebna cerkvena in svetska veljava, da se vrši red in izpolnjujejo dolžnosti. Pripovedke pa bode narod z veseljem in upam tudi v svoj prid čital (ker je v njih mnogo dobrega, le samó ono ne bi še nikogar izveličalo). Vendar Bog ne daj, da bi se poprijel idej, katere so v njih skrite; te ideje so gole ideje. Le škoda, da tako nadarjen in slaven pisatelj po takih tminah blódi! Prevod pripovedek je kaj izvrsten, jezik je kratek, jednat. Ponavljamo: le te ideje, — žalibog te ideje! —

(Konec.)

Zaradi tesnosti prostorove danes samo omenjamo iz poljske književnosti izvrstni list: „Przegląd powszechny“, ki izhaja vsak mesec na 9—11 polah in stane na leto 10 gld. Urednik mu je X. M. Morawsky, T. J.

¹⁾ Lepo, nepristransko razpravo o Tolstoju napisal je učeni literarni kritik, jezuit A. Baumgartner v lanskim „Stimmen aus Maria-Laach“ I. Heft. p. 60—86, katere sem tudi jaz za te vrstice rabil.

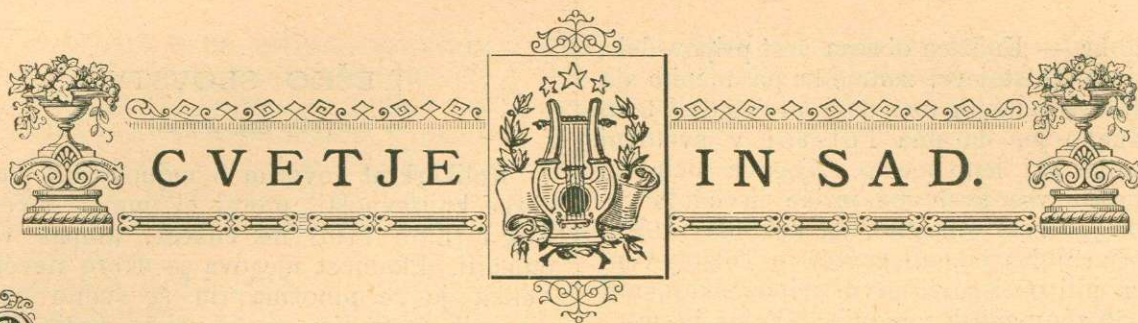
ČEŠKO SLOVSTVO.

(Piše Stj. Z-g-c.)

Kolikorkrat govorim o najnovejših plodovih češke književnosti, moral bi ime J. Vrchlickega (Emil Frid) ne enkrat, ampak večkrat omeniti. Plodnost njegova je skoro neverjetna. Velika je že množina (in še vedno narašča) njegovih prevodov, a še veliko večja je množina njegovih izvirnih pesmotvorov. Kar se tega tiče, lahko rečemo, da je najplodnejši pesnik cele Evrope. Ni dolgo, kar so izšle druga za drugo tri ali še več zbirke njegovih pesmij, a zopet čitamo, da je v tisku četrta, peta, ali kakor jo že hočete imenovati. Od najnovejših omenjam „Dni a noci“ (172 str. Salonni bibl. č. 66). V tej zbirki podaje zelo mnogo dosti lepih prizorov in srčnih slik iz kulturnega in prirodnega človeškega življenja v zelo krasni obliki. Sploh je Vrchlicki pravi mojster v obliki, kakor v pesniški koncepciji. Mnogokrat je nerazumljiv, ponajveč vsled svojih modroslovnih zmót. Druga novejša njegova pesniška zbirka je izšla v Šimačkovih „**kabinetni knjihovna**“ sv. XLII. Poleg vse vnane lepote, gladkosti stikov in bujnosti mislij, ne morejo te pesmi čitatelja zadovoljiti, še manj pa blažiti njegovo naravo, marveč nasprotno tirajo srce v nepokoje, razdraženost, nezadovoljnost, nesrečo. V tej zbirki se kaže pesnik Vrchlicki pesimista od nog do glave. Pa take so tudi druge njegove zbirke. „**E morta**“ je majhna zbirka 14 lirskih pesmij istega pesnika v elegijskem tonu, zloženih v spomin pokojni Kl. Kalašovic-evi, slavni dramski pevki. — Bog varuj Slovence takih pesnikov!

DRUGA SLOVSTVA.

„**Durch Asien.**“ Ein Buch mit vielen Bildern für die Jugend. Nebst einer grossen colorierten Karte von Asien. Von Jos. Spillmann S. J. Erste Hälfte: Die mohammedanischen und die russischen Länder (West- und Nordasien). 4°. XII. in 388 str. Cena 4 gld. 20 kr., krasno vezano 4 gld. 80 kr. — To knjigo naznanjamo in priporočamo: 1. zaradi izredno krasne zunanje oprave: tu nahajamo namreč 314 velikih in lepih slik; redka so tako bogato ilustrovaná dela. 2. Zaradi tega, ker obdeluje tudi oni del Azije, ki je pod vlado rusko. 3. Zaradi velike vrednosti poročil, katera nahajamo tukaj. Vir teh poročil je pristen in čist, namreč potovanja misijonarjev. Priznavajo pa tudi drugi veščaki, da so misijonska poročila najzanesljivejša izmed narodoslovnega gradiva. Pisatelj in sestavljatelj te knjige, J. Spillmann, je na najboljšem glasu, a tudi založnik se je izkazal. Cena je za tako delo, v katerem najdeš poleg malih izjem — na vsaki strani lepo sliko, res nizka. Kako prav bi storile dijaške knjižnice, da bi nabavile to knjigo dijakom v pouk in zabavo! In prav to je namen našega priporočevanja, da bi obrnili pozornost merodajnih gospodov pri dijaških knjižnicah na dobre pojave v nemškem slovstvu, na dela, ki imajo stalno vrednost.

Pod tem naslovom bomo objavljali kratke posnetke iz nekaterih nam poslanih pesniških proizvodov in priobčevali o njih mična poročila. H krati jih bomo ocenjali ter dajali pesnikom in pisateljem primerne nasvete. Ni namreč mogoče, da bi objavili vse poslano pesniško gradivo. Razlogi za to so razni: med njimi tudi — prostor. Čitatelji si želé različenosti: kdor prinaša mnogo, ustreza mnogim. A zelo težko nam je, zavreči kako dobro zrno, in takega dobivamo — hvala milim prijateljem! — v obilni meri. Zato bomo najboljše kosce ali delce zbirali tukaj, — nekako »cvet« iz poslanega nam gradiva, ker imamo veselo nado, da bode iz cveta kdaj tudi — sad. Posebno pri mlajših svojih prijateljih opazujemo tu pa tam lepo cvetje: tako cvetje si želi gorkega solnca — priznanja, tako cvetje treba skrbno varovati, da ga ne zamoré vetrovi in slana, treba gojiti, ako hočemo dobivati sadú — dovršenih slovstvenih proizvodov.

* * *

Kaj porečete Vi, vrli znanec iz C., M. N., ki ste mi že večkrat tako presrečno pisali, h krati tako modro naznanili mi razne stvari o sebi, o našem slovstvu, sploh, da ste me zanimali od prvega pisma? — Kaj porečete, da tako molčim prav o Vas? Kličem Vam z Vašimi besedami:

Ne vsahni, oh ne vsahni, cvetka bleđa!
Nikar mi ne omahni, cvetka bleđa!
Prilivati ti hočem sveže vode,
Od sebe žalost pahni, cvetka bleđa!

To velja Vam samim, Vašim nazorom o življenju, Vašim sklepom. Proč omahljivost, proč žalovanje, proč svetobolje! Recite z Gregorčičem:

Ne plaši se znoja, ne straši se boja,
Saj moško dejanje krepčuje možá.

Vaše srce ni bolno, dasi požete: »Boli me srce vsred veselja — hrupa«, le v duši Vaši je preveč nejasnosti, nazori še niso dozoreli. Zato sprejmite za geslo: Jasen um in trdna volja — kmalu hodete zdravi.

V Vaših pesmih in prozaičnih spisih se kaže prav isti znak, ki ga razkrivate o svojem življenju: preveč nejasnosti. Dalje imate tudi napako, katero imajo pisatelji sploh v začetku svojega pisateljavanja: preveliko obilnost v besedah in izrazih. Marsikaj cvetja sem opazil v pesmih, — a ono obilnost — skoro bi jo imenoval — listje. Ne zamerite! Isto velja o večini mladih naših prijateljev. Preveč listja zakrije cvetje: torej le kratko, umerjeno! Ne več besedij, nego je neobhodno treba! Pomnite, da v umetnosti ni oni prvak, ki rabi vse bogastvo raznih pripomočkov, ampak oni, ki zna modro izbirati: In der Beschränkung zeigt sich erst der Meister.

(Dalje.)

Razpis nagrade.

Uredništvo „DOM in SVET“-a razpisuje te nagrade:

1. **Petdeset goldinarjev** za izvirno povest resnega, navnega značaja v obsegu okrog poldruga tiskane pole. Snov je lahko ali zgodovinska ali iz sedanjega časa, — povzeta iz naše ožje domovine, pa tudi iz življenja slovanskega sploh, zlasti jugoslovanskega. Nagrada je darilo veleč. g. župnika M. DERČAR-ja v Preski.
2. **Pet in dvajset goldinarjev** za izvirno povest resnega navnega značaja v obsegu okrog pol- do tri četrti tiskane pole. (Druge zahteve kakor v 1.)
3. **Pet in dvajset goldinarjev** za izvirno šaljivo povest v obsegu pol- do tri četrti tiskane pole. (Drugo velja kakor v 1.) — Nagradi 2. in 3. sta darili veleč. g. kapelana IV. NAGODE-ta v Trebnjem.

S tem pa ni rečeno, da bi se povest, ki bi ustrezala namenu in obseg še prekoračila, še posebej ne nagradila od uredništva.

Rokopisi naj se pošljejo po običajnem načinu uredništvu in sicer za 1. nagrado do 1. majnika, za zadnji dve do 1. aprila t. l. — Nagrado prisodita po predlogu uredništva gospoda darovatelja. — Blagima darovateljema bodi presrečna zahvala!

V Ljubljani, dné 20. januarja 1890.

Uredništvo.

Cena: Za celo leto 2 gld.; za pol leta 1 gld. Uredništvo in upravnništvo je v Marijanišču.

Izdajatelj, lastnik in urednik dr. France Lampe. Tiskala »Katoliška Tiskarna« v Ljubljani.

Ponajpače zanimao se je on za našu »Maticu«, veselio se je s njenog napredka, ter opozorivao na nju braću Slovence. List stekao si je u kratko vrieme mnogo prijatelja i priznanja i podigao (povzdignil) se medju prve listove južnih Slovjena . . . Kako će takodjer (tudi) u

budućoj godini pozorno pratiti (spremljati) sve hrvatske odnošaje, to bi svakako željeli, da se list i u Hrvatskoj više razširi; jer će sigurno (izvestno) mnogo doprinieti (pripomoči), da se Hrvati i Slovenci medju sobom bolje upoznadu . . .« (Dalje.)

Uredništvo in lastništvo.

Nove slovenske knjige:

- Fajgelj*, **Orgeljski odmevi**. Zbirka prediger in poiger za orglje ali harmonij . 1.—
- Janežič*, **Deutsch-slovenisches Hand-Wörterbuch**. Dritte vollständig umgearbeitete und vermehrte Auflage, bearbeitet von Anton Bartel etc. (Samo nemško-slovenski del.) Mehko vezan . 3.—
Vezan v pol usnju . 3·60
- Kerčon*, **Rafael** ali nauki in molitve za odraslo mladino. Vezan v pol usnju .—60
v usnju z rudečo ali marmor. obrezo .—80
v usnju z zlato obrezo 1.—
v šagrinu z zlato obrezo 1·50
- Katekizem**, mali za ljudske šole. Popravljeni natis. (Za Lav. škofijo.) Mehko vez. —08
- Katekizem**, srednji za ljudske šole. Popr. natis. (Za Lavant. škofijo.) Trdo vezan .—28
- Katekizem**, veliki za ljudske šole. Popr. natis. (Za Lavant. škofijo.) Trdo vezano —50
- Koledar** družbe sv. Mohora za navadno leto 1890. Mehko vezan —60
- Križman*, **Slovnica italijanskega jezika**. Mehko vezana 1.—
- Dr. Lampe*, Apologetični razgovori II. zv.:
— **Ali je Bog?** Mehko vez. —70
— **Dušeslovje** I. zv. Mehko vez. 1.—
— **Drobtinice XXIII. letnik**.
Mehko vezane 1·30
Trdo vezane . 1·40
- (Dobivajo se tudi še: XXI. letnik, mehko vez. 1·20, trdo vez. 1·30 in XXII. letnik m. vez. 1·10, trdo vez. 1·20.)
- Letopis Matice Slovenske** za l. 1889. Uredil *dr. Lovro Požar*. Mehko vez. . 1·30
- Marn*, **Jezičnik XXVII. leto**. Obseg: Svitoslav i Danica 1.—
- Pfeifer*, **Zakoni in ukazi za vojvod. Kranjsko**. II. zvezek. Obseg: Zakoni o deželni kulturi, o lovu in orožji. (Slovensko-nemško.) V pol platnu vezano 1·20
- Pratika mala** za navadno leto 1890 .—13
» **velika** » » » » .—15

- Schreiner*, **Fizika** ali nauk o prirodi s posebnim ozirom na potrebe kmetskega stanu. I. knjiga: O toploti, magnetizmu in elektriki z ozirom na vremenske prikazni. (S slikami.) Mehko vezana . . —60
- Dr. Sket*, **Slovenska čitanka** za prvi razred srednjih šol. I. zvez. Mehko vez. —80
- Skuhala*, **Življenje našega Gospoda Jezusa Kristusa** po besedah svetih evangelistov. Mehko vez —60
- Dr. Stadler*, **Ljubimo Gospoda našega Jezusa Kristusa Sina živega Boga**. Poslovenil *dr. Jeglič*. V platnu in z zlato obrezo lično vezano 1.—
- Staré*, **Občna zgodovina** za slovensko ljudstvo. 13. snopič —50
- Tolstoj*, **Rodbinska sreča**. Roman. Poslovenil Podravski. Mehko vez. . . . —40
- Večernice, slovenske** za pouk in kratak čas. 43. zvezek —40
- Volčič*, **Življenje preblazene Device in Matere Marije** in njenega prečistega ženina svetega **Jožefa**. VIII. snopič. Mehko vezano —60
- Žepni koledar** za leto 1890. (Ponatis iz koledarja katoliškega tiskovnega društva.) mehko vezan —20

Nove s slovenskim branjem tiskane

podobice

kakor: Dete Jezušček; križ z sulico, trstom in gobo; kelih s sv. hostijo; srce Jezusovo; križ z vinsko trto; ime Marije; obličje Jezusa Kristusa; križ s palmovima mladikama; trnjev venec s tremi žebli; Božje oko. Vsaka podobica je na lepem kartonu lično barvana ter je ne samo otrokom, ampak tudi odraslim kaj primerno darilo. Sto vkup (vsakih po deset) stane **gld. 3.—**.

Vse tu imenovane knjige kakor tudi podobice se dobivajo v

KATOLIŠKI BUKVARNI V LJUBLJANI

Stolni trg šte. 6.

—*—*—* **Listnica upravnštva:** *—*—*—

Gosp. Jož. Pav—e—č: Plačano za 89 in 90.

Nekateri gospodje naročniki so nadplačali: G. Ang. Č—o, vik. v S., 40 kr.; g. Ant. Gr—č, vik. v Št. F., 1 gld.; g. J. L—an, gimn. v G., 60 kr.; g. M. S—c, dek. v R., 40 kr.; g. M. S—r, kap. v V., 60 kr.

Ako bi ne bili došli vsi listi v redu, prosimo, da gg. naročniki reklamujejo v odprtem, poštne prostem pismu.

OZNANILA.

J. Krajec,

— *bukvarna in tiskarna* —
v Novem mestu.

„Dolenjske Novice“, „Narodna
biblioteka“ itd.

Ravno izšla je knjiga: *Temeljni
nauk o knjigovodstvu*. Sp. Dr. Tom.
Romih, učitelj meščanske šole na Krškem.
8°, str. 104.

**Preč. duhovščini, sl. občinstvu, gg.
dijakom priporočam bogato zalogo**

in klobukov in

najnovejšega kroja in zanesljivo **trpež-
nega blaga**. Imam v veliki izberi **vsako-
vrstnih čepic** po najrazličnejših cenah.

Sprejemam in izvršujem vsakovrstna

krznarska dela

ter shranjujem **kožuhovino** čez poletje.

ANTON KREJČI,

klobučar in krznar,

Ljubljana, Kongresni trg št. 8.

Gg. dijakom dovoljujem prednostne cene.

Za svečnico

priporoča najboljše in najcenejše

sveče in zavitke

kakor tudi

med

v škatljah in satovju

Oroslav Dolenec,

svečar in trgovec z voskom in medom.

MATIJA GERBER,

(Josip C. Gerber) (1—5)

Kongresni trg v LJUBLJANI Kongresni trg
št. 4 št. 4

priporoča svojo dobro oskrbljeno

galanterijsko knjigoveznico,

po katerej je v prijetnem položaju, da more
izvrševati solidno delo po najnižjih cenah.

Nadalje priporoča svojo veliko izber
slovenskih in nemških molitvenikov, podob
svetnikov, rožnih vencev itd.

šolskega in risarskega orodja

kakor: vsakovrstnih **pisank** in **risank**,
ki se tu rabijo, **risalnih blokov**, **ri-
sarskih desk**, **risarskih ravnil**, **jek-
lenih peres**, **svinčnikov**, **črnih**, **škri-
lnih črtnih tablic** in **črtnikov** itd.

Za šolske knjižnice:

Iv Tomšič: **Knjižnica slovenskej
mladini**, zvez. 1—3 obsegajoč: »Drago-
ljubci«, »Rokodelčič«, »Sreča v nesreči« in
Markič: **Pripovedke za mladino.**

JOŽ. NOVAK,

v Ljubljani, Poljanska cesta 31.

Razna

knjigovezna dela

po najnižjih cenah.

Napravlja okusne platnice za „DOM in
SVET“ in prosi obilnih naročil.